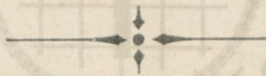

ตำนานพระโกศและหีบศพบรรดาคักดี
ระเบียบการศพ

และ

คำเตือนการปฏิบัติราชการในราชสำนัก

ห้องขจร

อ

393

ด351

ร.2

สำนักพระราชวังพิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

จอมท้าววงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ท้าววงศ์)

ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๔

๒๕ ก.พ. ๒๕๖๕

ตำนานพระโกศและหีบศพบรรดาคักดี
ระเบียบการศพ
และ
คำเตือนการปฏิบัติราชการในราชสำนัก

สำนักพระราชวังพิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์)

ป.จ., ม.ป.ช., ม.ว.ม.
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๔

คำนำ

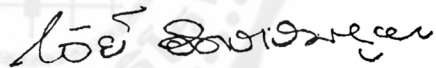
ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์
สำนักพระราชวังประสงค์จะพิมพ์หนังสือเป็นอนุสรณ์นอกจากหนังสือ
ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานและหนังสือของ
เจ้าภาพ ได้พิจารณาเห็นว่าเมื่อ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์
ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพระราชวัง ซึ่งเป็นระยะเวลาสำคัญของการ
ปฏิรูปราชการสำนักพระราชวังทั้งระเบียบราชการและตัวบุคคล ท่าน
อดีตเลขาธิการพระราชวังได้วางระเบียบราชการโดยเปลี่ยนแปลงเพิ่ม
เติมให้เหมาะสมแก่กาลสมัย และถือเป็นหลักปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน
ผลงานของท่านในระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพระราชวัง
ปรากฏอยู่ในประวัติของท่านแล้ว

ราชการที่ท่านสนใจประการหนึ่งคือเรื่องการศึกษาที่ได้รับพระ
ราชทานเกียรตินิยม ท่านได้วางระเบียบการและอบรมผู้หน้าที่ ทั้งได้
กำหนดกฎเกณฑ์ไว้ให้เป็นที่แน่นอน สะดวกทั้งฝ่ายเจ้าภาพและ
เจ้าหน้าที่ ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งอยู่ได้ดำเนินการขออนุมัติ
งบประมาณสร้างโกศขึ้นอีกแบบหนึ่ง โดยมุ่งหมายจะจัดเข้าระดับ
ระหว่างโกศแปดเหลี่ยมและไม้สิบสอง แต่โกศนี้ยังไม่ได้นำออกใช้
จนท่านถึงอสัญกรรม ดังนั้น ในการพิมพ์หนังสือเป็นอนุสรณ์งาน
พระราชทานเพลิงศพท่าน สำนักพระราชวังจึงได้พิมพ์เรื่องตำนาน
พระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์ซึ่ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ

๒

สมมตอมรพันธุ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนิพนธ์ กับระเบียบการศพ นอกจากนี้ได้พิจารณาเห็นว่าท่านอดีตนายกการพระราชวังได้เอาใจใส่อบรมสั่งสอนข้าราชการสำนักพระราชวังอยู่ตลอดเวลา คำอบรมของท่านเป็นประโยชน์จนถึงปัจจุบันนี้ จึงได้ประมวลพิมพ์ไว้เป็นอนุสรณ์ด้วย

ด้วยกุศลแห่งความดีที่ท่านได้บำเพ็ญมา กับกุศลแห่งวิทยาทานในการพิมพ์หนังสือนี้ จึงเป็นผลานิสงส์สั่งให้ พลตรี หม่อมทิววงศ์ ถวัลย์ศักดิ์ ได้ประสบสุขในสัมปรายภพด้วยดีทุกประการ.

(นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา)

เลขาธิการพระราชวัง

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์
แต่งกายตามยศของผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า
ซึ่งเทียบยศชนเจ้าพระยาในสมัยก่อน
ที่โต๊ะทั้งสองข้างตั้งเครื่องยศที่ได้รับพระราชทาน
(ฉายเมื่อ สิงหาคม ๒๕๑๒)

ชายเพื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑

ประวัติสังเขป

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ ป.จ.,ม.ป.ช.,ม.ว.ม.

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ เป็นบุตรหม่อมเจ้าอุทิศติเรกลาภ ทวีวงศ์ โอรสพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๔ พระองค์เจ้าทวีถวัลย์ลาภ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ หม่อมเจอย ทวีวงศ์ ณ อยุธยา (สกุลเดิม จารุจินดา) เป็นหม่อมมารดา เกิดปีฉลู วันพุธที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ณ วังกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ตำบลแพ่งภูธร (สำราญราษฎร์) จังหวัดพระนคร ได้ชื่อว่าหม่อมราชวงศ์ภิรมย์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ

๑. ม.ร.ว. ทิพยลาภ ทวีวงศ์ (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑๓ ปี พ.ศ. ๒๔๕๔)
๒. พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (ม.ร.ว. ภิรมย์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์)
๓. ม.ร.ว. ภัทรา สิงหนณี
๔. ม.ร.ว. คิลลลาภ ทวีวงศ์

การศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๕๑ - โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า (อยุธยา) สอบไล่ได้ชั้นประถม ๒
- พ.ศ. ๒๔๕๖ - โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (พระนคร) สอบไล่ได้จบชั้นมัธยม ๗
- พ.ศ. ๒๔๖๒ - สำนักศึกษาส่วนตัวของเรเวอเรนซ์ ที.เอช.เวรด ตำบลแวงฟอร์ค เมืองชาร์ลอตต์ ประเทศอังกฤษ ศึกษาความรู้เบื้องต้น
- พ.ศ. ๒๔๖๓ - โรงเรียนชาร์ลอตต์คอลเลจ ๒ ปี สอบไล่ได้จบชั้นตามหลักสูตร
- พ.ศ. ๒๔๖๕ - สำนักศึกษาส่วนตัวของ มร. ซอร์กินส์ เมืองบอร์นมัธ สอบเข้ามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ได้

(๒)

พ.ศ. ๒๔๖๖ – มหาวิทยาลัยบริสตอล ๑ ปี (ก่อนไปเข้าเคมบริดจ์) สอบได้
วิชาวิทยาศาสตร์ปีที่ ๑

พ.ศ. ๒๔๖๗ – มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (มอคตะลีน คอลเลจ) ๓ ปี สอบไล่ได้
ปริญญา บี.เอ. เกียรตินิยมทางวิทยาศาสตร์

พ.ศ. ๒๔๙๔ – ได้รับปริญญา เอ็ม.เอ. จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ด้วย

๑ ต.ค. ๒๔๑๓ ได้รับพระราชทานปริญญาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ชั้นนักศึกษา ว.ป.อ. รุ่น ๑๒

กล่าวได้ว่าตั้งแต่เล็กจนโต ม.ร.ว. ภิรมย์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์ ได้รับการอบรม
ในเรื่องระเบียบแบบแผนและราชประเพณีมาในพระราชสำนักเป็นอย่างดี เมื่อมี
อายุได้ ๑๐ ปี ท่านป้าได้นำ ม.ร.ว. ภิรมย์เฉลิมลาภขึ้นเฝ้าถวายตัวแด่สมเด็จพระ
ศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โปรดเกล้าให้
ม.ร.ว. ภิรมย์เฉลิมลาภเข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ครั้นอายุได้ราว
๑๓-๑๔ ปี สมเด็จพระพันปีหลวงโปรดให้เข้าไปเฝ้าฯ ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นมหาดเล็กรับใช้คนที่ ๕ รับราชการฉลองพระเดช
พระคุณ กับทั้งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคำว่า “ภิรมย์” นำหน้าชื่อนอกเสีย ด้วยทรง
พระราชดำริว่า ชื่อยาวเกินไป และแต่นั้นมาจึงมีชื่อว่า ม.ร.ว. เฉลิมลาภ ทวีวงศ์
โดยที่เป็นเด็กมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและเรียบร้อยรู้จำวกวจนได้เหมาะสมกาล-
เทศะ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้สอยใกล้ชิดพระองค์ ได้
โดยเสด็จพระราชดำเนินในที่ต่างๆ บรรดาเจ้านายทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในทรงรู้จัก
คุ้นเคย ประทานพระเมตตาการุณาแก่ ม.ร.ว. เฉลิมลาภ ทวีวงศ์เสมอมา ต่อมา
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปศึกษาเล่าเรียน ณ ประเทศอังกฤษด้วย
พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แต่ยังมีหน้าที่การศึกษาจะสำเร็จเรียบร้อย ก็เสด็จ

(๓)

สวรรคตเสียก่อน ทั้งนี้ยังความวิปโยคและความสะเทือนใจแก่ ม.ร.ว. เจลิมลาภ ทวีวงศ์เป็นอย่างยิ่ง ต่อมา ม.ร.ว. เจลิมลาภ ทวีวงศ์ ก็ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศึกษาต่อไปจนสำเร็จ แล้วจึงเดินทางกลับประเทศไทย เข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย

การรับราชการและตำแหน่งหน้าที่

- ๑ เมษายน ๒๔๗๑ – เลขานุการมณฑลภูเก็ต
- ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๗๒ – ร้อยปลัดจังหวัดภูเก็ต
- ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒ – ปลัดจังหวัดภูเก็ต
- ๑ ธันวาคม ๒๔๗๔ – มหาดไทยมณฑลภูเก็ต
- ๑ เมษายน ๒๔๗๖ – ปลัดกรมการเมือง
- ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๗๖ – มหาดไทยมณฑลนครศรีธรรมราช
- ๑ เมษายน ๒๔๗๗ – ข้าหลวงตรวจการกรมมหาดไทย
- ๑๒ เมษายน ๒๔๘๐ – ข้าหลวงประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๐ – ข้าหลวงประจำจังหวัดนครราชสีมา
- ๑ มีนาคม ๒๔๘๒ – ข้าหลวงประจำจังหวัดสงขลา
- ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๔ – ข้าหลวงประจำกระทรวง
- ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ – ข้าหลวงประจำจังหวัดพระตะบอง
- ๑ ตุลาคม ๒๔๘๖ – หัวหน้าที่ปรึกษาประจำกองข้าหลวงใหญ่ ๔ รัฐมลายู
- ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ – ประจำกระทรวงมหาดไทย
- ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ – ผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมมหาดไทย

(๔)

- ๑ มกราคม ๒๔๘๘ - โอนไปสังกัดกรมมหาดไทย
- ๒ มีนาคม ๒๔๘๘ - อธิบดีกรมมหาดไทย
- ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๘๘ - อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์
- ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ - โอนไปรับราชการทางสำนักพระราชวัง ดำรงตำแหน่ง
เลขาธิการพระราชวัง และประธานกรรมการสำนัก
งานพระคลังข้างที่
- ๑๘ ธันวาคม ๒๔๙๐ - รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระ
มหากษัตริย์อีกตำแหน่งหนึ่ง
- ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑ - ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการ
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์อีกตำแหน่ง
หนึ่ง
- ๗ สิงหาคม ๒๕๐๘ - ออกจากราชการรับพระราชทานบำนาญบำนาญเหตุ
สูงอายุ
- ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๘ - ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นองคมนตรี

รับพระราชทานบรรดาศักดิ์

- ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๒ - เป็นหม่อมทวิวงศ์ถวัลย์ศักดิ์

รับพระราชทานยศ

- ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๑ - รองอำมาตย์โท
- ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ - รองอำมาตย์เอก
- ๒๑ ตุลาคม ๒๔๘๔ - ร้อยเอก (เหล่าทหารราบและเป็นนายทหารพิเศษ
ประจำกองทัพบก)

(๕)

- ๒๗ มิถุนายน ๒๔๙๕ — พันตรี (นายทหารพิเศษประจำกองทัพบก)
๑๔ สิงหาคม ๒๔๙๕ — ราชองครักษ์พิเศษ และนายทหารพิเศษประจำกรม
ทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์
๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๙๙ — พลจัตวา
๑๑ กันยายน ๒๕๐๗ — พลตรี

บรรพชาอุปสมบท

- ๕ กรกฎาคม ๒๔๗๓. — พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวง พร้อมกับพระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ในพระราชพิธี
บรรพชาอุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม มีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง
ชินวรสิริวัฒน์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ และพระ-
สังวรพรเสถียร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ แล้ว
ไปจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร มีฉายาว่า “ วิปุล
ลาโภ ”
๓๐ ตุลาคม ๒๔๗๓ — ลาสิกขาบท

ราชการพิเศษ

เมื่อรับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการผู้แทนกระทรวง
มหาดไทยในคณะกรรมการต่างๆ หลายคณะ อาทิ เป็นผู้แทนกระทรวงไปกับ
คณะสำรวจโลกกิจของ ดร. แอนดรูส์, เป็นกรรมการประเมินแร่ซุคใต้ ตั้งแต่
ไควต่ำที่ ๔ เป็นต้นมา รวม ๒ ปี, เป็นกรรมการพิจารณาการเนรเทศ ๒ ปี, เป็น

(๖)

กรรมการผู้แทนกระทรวงมหาดไทยจัดทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน ๒ ปี, เป็นกรรมการพิจารณาภาพยนตร์ ๒ ปี, เป็นผู้บรรยายวิชาปฏิบัติงานของกระทรวงมหาดไทย (ภาค ๕) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒ ปี, เป็นกรรมการปรับปรุงและประมวลร่าง พ.ร.บ. ปรับปรุงท้องที่, เป็นผู้แทนกรมมหาดไทย ในการพิจารณาหลักเกณฑ์การสอบคัดเลือกนักเรียนไปศึกษาวิชาต่างประเทศ, เป็นกรรมาธิการของสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ปรับปรุงเขตจังหวัด, เป็นผู้แทนกระทรวงมหาดไทยพิจารณาร่างระเบียบการพิมพ์ลายนิ้วมือผู้ต้องหา, และเป็นกรรมการปักปันเขตแดนระหว่างไทย-อินโดจีน (ฝรั่งเศส)

และตั้งแต่รับราชการในตำแหน่งเลขาธิการพระราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นประธานกรรมการวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, เป็นกรรมการพระราชสำนัก, เป็นกรรมการสโมสรกอล์ฟดุสิต (กรรมการที่ทรงแต่งตั้ง) และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย, คณะรัฐมนตรีอนุมัติแต่งตั้งให้เป็นประธานกรรมการพิจารณาจัดวางแผนผังตัดแปลงและซ่อมทำพระราชฐาน, เป็นผู้แทนรัฐบาลเดินทางไปประเทศสวีเดนและนอร์เวย์ เนื่องในพระประสูติกาลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี, เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนสภาอากาศไทย ไปช่วยเหลือราษฎรที่ประสบภัยจากภูเขาไฟระเบิดในประเทศอินโดนีเซีย, เป็นประธานจัดสร้างตึกโภชนาการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, เป็นกรรมการจัดสร้างตึกศัลยกรรม โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์, เป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. จัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์, คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการสร้างรัฐสภาและสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, เป็นประธานอนุกรรมการเลือกหาสถานที่ที่เหมาะสมจะสร้างที่ทำการรัฐสภา, เป็นผู้อำนวยการกระบวนพระบรมราชอิสริยยศ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิม

(๑)

พระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ, เป็นอุปนายกในคณะกรรมการอำนวยการ विश्वविद्यालय, เป็นกรรมการส่งเสริมมหาวิทยาลัยมหิดล, ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นกรรมการมูลนิธิอานันทมหิดล, เป็นกรรมการมูลนิธิวิจัยประสาท, เป็นกรรมการสภาภาษาไทย, เป็นสภานายกราชทูตมนุษยสมาคม, เป็นผู้แทนพระองค์ในการแข่งม้าไทยลูกผสมในประเทศซึ่งด้วยคาร์บีพระราชทานประจำปี ๒๕๑๑, ๒๕๑๒ ณ ราชกรีฑาสโมสร, เป็นผู้แทนพระองค์ในการแข่งขันเทนนิสประจำปี ๒๕๑๑, ๒๕๑๒, เป็นผู้แทนพระองค์ในการแข่งขันรักบี้ฟุตบอลประเพณีจุฬารธรรมศาสตร์ประจำปี ๒๕๑๒ และเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาลูกเสือแห่งชาติ นอกจากนี้ พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ยังเป็นกรรมการและผู้อำนวยการในการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะพระราชินี และประธานาธิบดีและภริยาของนานาประเทศในโอกาสที่ได้เสด็จและมาเยือนประเทศไทยเป็นทางการ รวมทั้งการรับเสด็จองค์รัชทายาทและสมาชิกพระราชวงศ์ต่างประเทศทุกราวตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๙

หน้าที่การงานอื่น ๆ

- ๑๒ มีนาคม ๒๔๙๑ — เข้าร่วมบริหารงานในเครือบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด โดยได้รับเลือกเป็นกรรมการ
- ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ — เป็นประธานกรรมการบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด
- กรกฎาคม ๒๔๙๓ — เป็นกรรมการธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
- มกราคม ๒๔๙๔ — เป็นนายกกรรมการธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
- ตั้งแต่ ๒๔๙๒ ถึง ๒๕๐๒ เป็นนายกกรรมการสมาคมนักเรียนเก่าอังกฤษในพระบรมราชูปถัมภ์

การสมรส

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทานแก่หม่อมทวิวงศ์ถวัลยศักดิ์กับหม่อมราชวงศ์ทิพย์วดี ชยางกูร ธิดาหม่อมเจ้าสฤษฎิ์เกษ และหม่อมเนื่อง ชยางกูร ณ อยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีธิดาคือคนสองคน คือ

๑. หม่อมหลวงถวัลยวดี ทวิวงศ์ ซึ่งสมรสกับนายพลผล เทวีย์ มีบุตรธิดา ๒ คน ค.ณ. นันทน์ เทวีย์ และ ค.ช. ณ พาวุธ เทวีย์
 ๒. หม่อมหลวงนราวดี ทวิวงศ์ ซึ่งสมรสกับนายสนชัย ชัยเจนียน มีธิดา ๒ คน ค.ณ. จุฑาพร ชัยเจนียน และ ค.ณ. หนึ่งนุช ชัยเจนียน
- ภายหลังที่หม่อมราชวงศ์ทิพย์วดี ถึงแก่กรรมแล้ว ได้สมรสกับหม่อมราชวงศ์ พรพรรณ ชยางกูร ธิดาหม่อมเจ้าสฤษฎิ์เกษ และหม่อมเนื่อง ชยางกูร ณ อยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

- ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๕๘ — เหรียญราชรุจิทอง รัชกาลที่ ๖
- ๒๔ ตุลาคม ๒๔๕๙ — เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๖ ชั้น ๕
- ๗ มีนาคม ๒๔๗๑ — เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๗ ชั้น ๕
- ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๓ — เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๗๕ — เหรียญที่ระลึกฉลองพระนคร ๒๔๗๘ — เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
- ๒๐ กันยายน ๒๔๘๐ — จตุรดาภรณ์ช้างเผือก
- ๒๗ กันยายน ๒๔๘๓ — ทริตาภรณ์มงกุฎไทย

(๕)

- ๑๙ กันยายน ๒๔๙๔ — ตรีตาภรณ์ช้างเผือก
๔ ธันวาคม ๒๔๙๓ — ประธมาภรณ์มงกุฎไทย
๒๖ เมษายน ๒๔๙๓ — ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
๑๙ พฤษภาคม ๒๔๙๓ — ประธมาภรณ์ช้างเผือก
๑๐ กรกฎาคม ๒๔๙๓ — เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๘ ชั้น ๒
๒๒ เมษายน ๒๔๙๖ — เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลปัจจุบัน ชั้น ๒
๕ ธันวาคม ๒๔๙๗ — มหาวิรมงกุฏ
๑๒ สิงหาคม ๒๔๙๘ — การนบรอกชั้นที่ ๒ (เคนมาร์ก)
๕ ธันวาคม ๒๕๐๒ — มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
๑๐ เมษายน ๒๕๐๖ — บุนเดส เรพบลิก กอชตันค์ ชั้นที่ ๑ (สหพันธ์
สาธารณรัฐเยอรมัน)
๑ ตุลาคม ๒๕๐๖ — ยอร์ชที่ ๑ ชั้นที่ ๑ (ประเทศกรีซ)
๕ ธันวาคม ๒๕๐๖ — ปฐมจุลจอมเกล้า
๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๘ — เหรียญราชรุจิทอง รัชกาลปัจจุบัน
๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ — เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลปัจจุบัน ชั้น ๑

บั้นปลายแห่งชีวิต

พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ ตามปกติเป็นคนมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคเบียดเบียนประจำตัว เป็นคนไม่ชอบอยู่หนึ่ง ทำงานหรือไม่ก็ไปงานที่นั่นที่นี้ หรือมีงานนั้นก็ไปร่วมการประชุมต่าง ๆ เป็นนิจสิน ไม่ค่อยจะมีเวลาได้พักผ่อนเลย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๓ เริ่มมีอาการแน่นขึ้น จึงตามนายแพทย์มณฑะเชียร บุณนาค ซึ่งเป็นนายแพทย์ประจำตัวมาตรวจดูอาการ นายแพทย์มณฑะเชียร บุณนาค แนะนำว่า เพื่อความแน่นอน ควรที่จะเข้ารับการตรวจร่างกายโดยละเอียดที่

โรงพยาบาลรามารบตี อยู่ในความดูแลของนายแพทย์ หม่อมราชวงศ์ พัชรีสาน ชุมพล พลตรี หม่อมท้าววงศ์ถวัลย์ศกดิ์จึงได้เข้าโรงพยาบาลนั้นตามคำแนะนำของแพทย์ประจำตัว เมื่อวันพุธที่ ๒๑ ตุลาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. ในตอนแรกอาการก็ดูปกติอยู่ ครั้นตกตอนดึกประมาณ ๑.๐๐ น. กลับมีอาการแน่นอีก พอรุ่งเช้า วันพฤหัสบดีประมาณ ๙.๐๐ น. เศษ ก่อนที่นายแพทย์จะเริ่มทำการตรวจร่างกายก็มีอาการแน่น และอีกประมาณ ๑ ชั่วโมงให้หลังหัวใจก็หยุด นายแพทย์ หม่อมราชวงศ์ พัชรีสาน ชุมพล และคณะได้เข้าช่วยกันพยาบาลกันอย่างเต็มความสามารถจน^๕ฟื้นและมีอาการดีขึ้น มีชีวิตอยู่ต่อมาได้ถึงตอนเช้าวันอังคารที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๓ เวลา ๙.๐๔ น. จึงถึงอสัญกรรมด้วยอาการสงบ สิริรวมอายุได้ ๖๙ ปี ๒ เดือน ๑๙ วัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับการศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด และได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานหลายครั้ง ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส นับเป็นเกียรติแก่หม่อมท้าววงศ์ถวัลย์ศกดิ์ อย่างสูงสุด.

ส่วนเชื้อพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน พระราชทาน เฝ้าวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

สารบัญ

	หน้า
ตำนานพระโกศ และ หีบศพบรรดาศักดิ์	
กรมพระสมมตอมรินทร์	
กรมพระยาตำราจรรยาภาพ	
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	๑
ระเบียบการศพ	
ม.ล. ปีย์ มาลากุล	๑๕
คำเตือนการปฏิบัติราชการในราชสำนัก	
พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์	๖๓

ตำนานพระโกศ และ หีบศพบรรดาศักดิ์

เรื่องตำนานพระโกศ และ หีบศพบรรดาศักดิ์

กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

และสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

ช่วยกันทรงเรียบเรียง

ตำนานพระโกศ

พระโกศที่ทรงพระบรมศพ และพระศพเจ้านาย กับโกศพระราชทาน
สำหรับศพข้าราชการผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ ๑๔ อย่าง โดย
เรียงลำดับยศเป็นดังนี้

๑. พระโกศทองใหญ่
๒. พระโกศทองรองทรง นับเสมอพระโกศทองใหญ่
๓. พระโกศทองเล็ก
๔. พระโกศทองน้อย
๕. พระโกศกุดั่นใหญ่
๖. พระโกศกุดั่นน้อย
๗. พระโกศมณฑปใหญ่
๘. พระโกศมณฑปน้อย
๙. พระโกศไม้สิบสอง
๑๐. พระโกศพระองค์เจ้า เดิมเรียกว่าโกศลังกา

- ๑๑. โกศราชินิกุล
- ๑๒. โกศเกราะ
- ๑๓. โกศแปดเหลี่ยม
- ๑๔. โกศโถ

เรื่องตำนานพระโกศทั้งปวงนี้ มีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร บ้าง ต้องสันนิษฐานเอาบ้าง มีเนื้อความต้งแสดงต่อไปนี้ เรียงลำดับตาม สมัยที่สร้าง

ที่ ๑ โกศแปดเหลี่ยม มีอยู่ ๔ โกศด้วยกัน แต่โกศ ๑ นั้น เก่ามาก ไม่ทราบตำนานว่าสร้างครั้งไร สังเกตทำนองลวดลายเห็นเป็นอย่างเดียวกับช่วงครึ่งรัชกาลที่ ๑ แต่ฝีมือทำนั้นหยาบมาก ถ้าจะกะเอาว่าสร้างครั้ง กรุงธนบุรี ก็เห็นว่าจะเป็นการสมควร ด้วยเหตุข้อ ๑ ยุคนั้นเวลาวางการ ทักษิณน้อย งานพระเมรุต้องรีบชิงทำในเวลาวางอันเป็นเวลาสั้น จึงต้อง เร่งทำเอาแต่พอให้ใช้ได้ทันงาน จะให้งดงามถึงที่ไม่ได้ ข้อ ๒ โกศ แปดเหลี่ยมนี้เป็นอย่างเดียวกันกับพระโกศกุดั่น อันมีตำนานปรากฏว่าสร้าง เป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๑ โกศแปดเหลี่ยมต้องมีอยู่ก่อนแล้ว พระโกศ กุดั่นทำเอาอย่างโกศแปดเหลี่ยม จึงจะเป็นได้ซึ่งโกศแปดเหลี่ยมจะทำที่หลัง เอาอย่างพระโกศกุดั่นนั้นเป็นไปไม่ได้ ใช้ประกอบศพที่ต่ำศักดิ์เป็นการ เทียมสูง เข้าใจว่าโกศแปดเหลี่ยมนี้เก่าแก่กว่าโกศชนิดอื่นหมด ด้วยยอด เป็นหลังคา คงเป็นแบบแรกที่แปลงมาจากเหมตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า ยังอีก ๓ โกศนั้น โกศ ๑ ก็ไม่ทราบแน่ว่าสร้างเมื่อไร แต่สังเกตฝีมือเห็นว่าคง ทำราวรัชกาลที่ ๓ หรือที่ ๔ เหตุที่ทำขึ้นอีกก็คงเป็นด้วยโกศเดียวไม่พอใช้

อีกโกศ ๑ กรมหมื่นปราบปรบภัยทำขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ใช้ประกอบศพ หม่อมแม้น ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นคราวแรก ด้วยประสงค์ให้งามสะอาด เพราะโกศเก่าใช้มานานยับเยินมาก อีกโกศ ๑ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ ขอพระบรมราชานุญาตทำถวายในรัชกาลนี้ ใช้ประกอบศพเจ้าจอมมารดาสงวาล เป็นเดิม ด้วยประสงค์ความงามเช่นเดียวกัน

ที่ ๒ โกศโถ มีอยู่ ๒ โกศ โกศ ๑ นั้นเก่ามาก ลวดลายและฝีมือ เหมือนกับโกศแปดเหลี่ยมใบเก่า เห็นได้ว่าทำรุ่นราวคราวเดียวกัน ไม่ปรากฏตำนานว่าสร้างเมื่อไร ได้ยินแต่กล่าวกันว่าเป็นโกศเก่าแก่ ใช้มาแต่ในรัชกาลที่ ๑ แล้ว คำกล่าวเช่นนี้ประกอบกับฝีมือที่ทำรุ่นเดียวกับโกศแปดเหลี่ยม ชักให้น่าเชื่อขึ้นอีกว่าโกศแปดเหลี่ยมแลโกศโถทั้ง ๒ อย่างนี้ สร้างแต่ครั้งกรุงธนบุรี เหตุใดจึงเรียกโกศโถก็เข้าใจไม่ได้รูปก็ไม่เห็นเหมือนโถ ทรงอย่างโกศแปดเหลี่ยมนั่นเอง แต่เหลากลมยอกเป็นทรงมงกุฎเหมือนชฎาคอนคองทำที่หลังโกศแปดเหลี่ยม แลเห็นจะใช้เป็นยศสูงกว่าโกศแปดเหลี่ยม ทุกวันนี้ใช้สำหรับพระราชทานพระราชานุญาตและข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ได้รับพระราชทานโกศเป็นชั้นต้น อีกโกศ ๑ เป็นของทำเติมขึ้นใหม่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลังการ เป็นผู้ทำ โดยรับสั่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรบภัยเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เพราะโกศเดียวไม่พอใช้

ที่ ๓ พระโกศกุดั่น ๒ พระโกศ สร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะแม จุลศักราช ๑๑๖๑ (พ.ศ. ๒๓๔๒) ทรงพระศพสมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้า

กรมพระยาเทพสุดาวดี แลเจ้าฟ้ากรมพระศรีสตุธารักษ์ เมื่อทรงพระศพ สมเด็จพระที่นั่งห่มทองคำทั้ง ๒ พระโกศ ตามคำที่ว่ากันว่า พระโกศ กุศันนั้นชำรุดหายไปเสียองค์ ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรม พระยารามประบัฏษ์ ทรงค้นหาได้มาแต่ตัวพระโกศจึงทรงทำฝาฐาน ใหม่ประกอบเข้าพระโกศองค์นี้เรียกว่า “กุศันใหญ่” ฝีมือทำซึ่งปรากฏอยู่ ที่กาบพระโกศนั้นงามอย่างยิ่งสมกับที่มีตำนานว่าเป็นของทำในรัชกาลที่ ๑ อีกองค์ ๑ เรียกว่า “กุศันน้อย” องค์นี้ที่ว่าไม่ได้ชำรุดสูญหาย แต่ดูทำนอง ลายในกาบไม่ค่อยเทียมกันเสมอกันกับพระโกศกุศันใหญ่ อันมีตำนานว่า ทำพร้อมกัน อาจจะเป็นตัวแทนเสียแล้วก็ได้ พระโกศทั้ง ๒ องค์นี้เกียรติยศ ใช้ต่างกัน ทุกวันนี้อย่าว่าพระโกศกุศันใหญ่เกียรติยศสูงกว่าพระโกศกุศัน น้อย แลพระโกศกุศันน้อยนี้ กรมหมื่นปราบปรบัฏษ์ได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อใน รัชกาลที่ ๕ อีกองค์ ๑

ที่ ๔ พระโกศไม้สิบสอง มีตำนานว่าสร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีขุน จุลศักราช ๑๑๖๕ (พ.ศ. ๒๓๔๖) ทรงพระศพกรมพระราชวังบวรมหา- สรุสิงหนาท ครั้นนั้นห่มทองคำ ในบัดนี้พระโกศไม้สิบสองมี ๒ องค์ ว่าเป็น ของเก่า ๑ องค์ เป็นของสร้างเติมขึ้นใหม่อีก ๑ องค์ แต่ไม่ได้ความว่า สร้างเติมขึ้นเมื่อไร และทั้ง ๒ องค์นั้นรูปทรงก็ไม่เหมือนกัน องค์หนึ่ง ยอดเป็นทรงมงกุฎ อีกองค์หนึ่งยอดเดิมเป็นทรงปรกต่อแเกเป็นทรงมงกุฎ เห็นได้ว่าทำใช้ต่างคราวต่างชั้นมิได้ด้ายอย่างออกจากกัน แลมิได้มีประสงค์ จะใช้แทนกันหรือตักคู่กัน แต่หากคราวใดคราวหนึ่งต้องการตั้งคู่จึงจะต่อ ยอดขึ้นพอให้ดูเทียมกันกันไปได้ สังเกตดูรูปทรงลวดลายทั้ง ๒ องค์ ไม่ เห็นสมเป็นฝีมือช่างในรัชกาลที่ ๑ สักองค์เดียว

๕

ที่ ๕ พระโกศทองใหญ่ สร้างในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะโรง จุลศักราช ๑๑๗๐ (พ.ศ. ๒๓๕๑) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้รื้อทองที่หุ้มพระโกศกุดันมาทำพระโกศทองใหญ่ขึ้นไว้ สำหรับพระบรมศพของพระองค์ เมื่อทำพระโกศองค์นี้สำเร็จแล้ว โปรดให้เอาเข้าไปตั้งถวายทอดพระเนตรในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในปีนั้นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงศรีสุนทรเทพ สิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระอาลัยมาก และจะใคร่ทอดพระเนตรพระโกศทองใหญ่ออกพระเมรุตั้งพระเบญจา จึงโปรดให้เชิญพระโกศทองใหญ่ประกอบพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงศรีสุนทรเทพเป็นครั้งแรก จึงเลยเป็นประเพณีในรัชกาลต่อมา ที่พระราชทานพระโกศทองใหญ่ให้ทรงพระศพอื่นเป็นพิเศษนอกจากพระบรมศพได้ มีบัญชีไว้ในห้องพระอาลักษณ์ ลงมาจนถึงรัชกาลที่ ๔ กรมพระสมมตอมรพันธุ์พบบัญชีนั้น ได้ทรงจดต่อมาอีกชั้นหนึ่งแลได้จดต่อเมื่อจะพิมพ์อีก จนถึงปัจจุบัน มีอย่างนี้

ในรัชกาลที่ ๑

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ

ในรัชกาลที่ ๒

๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
๓. สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์

๔. สมเด็จพระสังฆราช (สุก เติมเป็นสมเด็จพระญาณสังวร อยู่
วักราชสิทธิาราม) เป็นพระอาจารย์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
๕. เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรี
๖. เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวดี

ในรัชกาลที่ ๓

๗. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
๘. กรมหมื่นสุรินทรรักษ์
๙. เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัักษ์
๑๐. สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์
๑๑. พระองค์เจ้าลักขณานุคุณ
๑๒. สมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินี
๑๓. สมเด็จพระศรีสุริยาลัย
๑๔. กรมหลวงเทพพลภักดิ์
๑๕. กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์
๑๖. กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

ในรัชกาลที่ ๔

๑๗. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๘. สมเด็จพระนางโสมนัส
๑๙. สมเด็จพระกรมพระปรมานุชิต

- ๒๐. กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ เมื่อชักพระศพ
- ๒๑. สมเด็จพระยาเดชาดิศร
- ๒๒. กรมหลวงมหิศวรินทราธิราช เมื่อชักพระศพ
- ๒๓. สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
- ๒๔. กรมหมื่นวิษณุชนกนิภาธร

กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ จะพระราชทานพระโกศทองใหญ่ แต่
ขัดข้องด้วยกรมพระพิทักษ์ ฯ พระรูปใหญ่โต ต้องต่อลงสี่เหลี่ยมทรง
พระศพ แลสร้างพระโกศมณฑปประกอบจึงทรงพระโกศมณฑปตลอดงาน

- ๒๕. พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๒๖. กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส

ในรัชกาลที่ ๕

- ๒๗. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๒๘. กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อชักพระศพ
- ๒๙. กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ เมื่อชักพระศพ
- ๓๐. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
- ๓๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระเทพนารีรัตน์
- ๓๒. พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคัลยณีนารีรัตน์
- ๓๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์
- ๓๔. สมเด็จพระยาบวรเรศราชวิมลวงษ์
- ๓๕. สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ
- ๓๖. สมเด็จพระยาสุรรัตนราชประชานุรักษ์

- ๓๗. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์
- ๓๘. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
- ๓๙. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริวรณโสภณ

ในรัชกาลที่ ๖

- ๔๐. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๔๑. กรมหลวงวรเสรฐสุดา
- ๔๒. พระอรรคชายาเธอฯ กรมขุนอรรควรรราชกัญญา
- ๔๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
- ๔๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสวรโรภโลกลักษณวดี
- ๔๕. กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เมื่อชักพระศพ
- ๔๖. กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เมื่อชักพระศพ
- ๔๗. สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ
- ๔๘. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
- ๔๙. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๐. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๒. สมเด็จพระกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๓. สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครราชสีมา เมื่อออกพระเมรุ
- ๕๔. สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา เมื่อออกพระเมรุ

ในรัชกาลที่ ๗ *

๕๕. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๕๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ เมื่อออกพระเมรุ
๕๗. สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมลายมหารศรี พระอรรคราชเทวี
๕๘. สมเด็จพระราชปิตุจฉาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
๕๙. พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
เมื่อออกพระเมรุ
๖๐. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลอลุยกุศล
กรมหลวงสงขลานครินทร์ เมื่อออกพระเมรุ
๖๑. สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร เมื่อ
ออกพระเมรุ

ในรัชกาลที่ ๘

๖๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์เทษิตคตินารี
เมื่อออกพระเมรุ
๖๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เมื่อ
ออกพระเมรุ
๖๔. สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวง
เพชรบุรีราชสิรินธร

* บัญชีต่อไปนี้ จกเพิ่มเติมขึ้นใหม่

ในรัชกาลที่ ๕

๖๕. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
๖๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
เมื่อออกพระเมรุ
๖๗. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ
เมื่อออกพระเมรุ
๖๘. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร เมื่อ
ออกพระเมรุ
๖๙. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
๗๐. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราช
อุปัชฌายาจารย์ เมื่อออกพระเมรุ

ที่ ๖ พระโกศพระองค์เจ้า* เรียกกันแต่แรกว่าโกศลังกา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริสร้างขึ้นทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าอาภรณ์ แต่ครั้งยังทรงผนวช เป็นล่องสี่เหลี่ยมหุ้มผ้าขาว ยอดเป็นฉัตรระบายผ้าขาว เมื่อในรัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้ใช้ทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอที่ทรงพระเยาว์ ครั้นมีพระโกศมณฑปน้อย พระโกศนี้ใช้สำหรับทรงพระศพพระองค์เจ้าวังหน้าแลพระองค์เจ้าตัง มาถึงในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบารามปรีชีย์ จึงทรงคิดทำประกอบนอกขึ้น มีรูปทรงกงเดิม แปลงแต่ยอดเป็นทรงชฎาพอก ต่อมากรมหมื่นปราบปรบภัยทำเดิมขึ้นใหม่อีกพระโกศหนึ่ง จึงมีอยู่ในเวลานี้ ๒ พระโกศด้วยกัน

* ปัจจุบันเรียกว่า พระโกศราชวงศ์

ที่ ๗ พระโกศทองน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์สร้างขึ้นตามแบบอย่างพระโกศทองใหญ่เมื่อในรัชกาลที่ ๔ ปีกุน จุลศักราช ๑๒๑๓ (พ.ศ. ๒๓๕๔) สำหรับทรงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อผลัดพระโกศทองใหญ่ไปแต่ง ก่อนออกงานพระเมรุ เมื่อทรงพระบรมศพหรือตั้งงานพระศพคู่กับพระโกศทองใหญ่แล้วหุ้มทองคำ ถ้าใช้งานอื่นไม่หุ้ม กรมพระสมมตอมรพันธ์ ทรงจดคราวที่ได้หุ้มทองคำไว้ มีอยู่ในท้ายบัญชีพระโกศทองใหญ่อย่างนี้

ทรงพระโกศทองน้อยหุ้มทองคำคราว

ในรัชกาลที่ ๔

๑. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๕

๒. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมฯ วรรณเพ็ชรรัตน

พระโกศทองน้อยนี้ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. บัญมาลากุล ณ อยุธยา) สร้างเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกองค์หนึ่ง

ที่ ๘ พระโกศมณฑปน้อย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมมหาพิชัยญาติสร้างขึ้นตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ สำหรับทรงพระศพพระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ เมื่อครั้งพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ พระโกศนี้หุ้มทองคำเฉพาะงาน

ที่ ๙ พระโกศมณฑปใหญ่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรมกิตอย่างสร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีกุนจุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖) เอาแบบมาแต่พระโกศมณฑปน้อยทรงพระศพกรมพระพิทักษเทเวศร์ก่อน ด้วยกรมพระพิทักษเทเวศร์ พระรูปใหญ่โต พระศพลงลงพระโกศสามัญไม่ได้ ต้องทำลงสี่เหลี่ยมขึ้นโดยเฉพาะ จึงโปรดให้สร้างพระโกศมณฑปนี้สำหรับประกอบลงสี่เหลี่ยมพระโกศมณฑปใหญ่นี้ต่อมาสร้างขึ้นอีกองค์หนึ่ง แต่จะสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ทราบแน่

ที่ ๑๐ โศกเกราะ สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีกุนจุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖) สำหรับศพเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ด้วยท่านอ้วน ศพลงลงสามัญไม่ได้ ต้องทำลงสี่เหลี่ยม จึงโปรดให้ทำโกศขึ้นประกอบที่เรียกว่า “โศกเกราะ” เพราะลายสลักเป็นเกราะรัศ

ที่ ๑๑ โศกราชินิกุล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมขุนราชสีหวิกรม สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีชวด จุลศักราช ๑๒๒๘ (พ.ศ. ๒๔๐๙) พระราชทานให้ประกอบศพพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) ก่อนผู้อื่น

ที่ ๑๒ พระโกศทองเล็ก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบักษ์ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีกุนจุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ทรงพระศพสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ เป็นที่แรก แล้วได้ใช้ทรงพระศพเจ้านายต่อมา มีบัญญัติกรมพระสมมตอมรพันธ์ทรงจดไว้ในท้ายบัญชีพระโกศทองใหญ่อย่างนี้

พระโกศทองเล็ก

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์
๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง
๓. เจ้าฟ้านางจรัสศรี
๔. กรมขุนสุพรรณภาควดี
๕. พระองค์เจ้าอรุณศรีสมโภช

ที่ ๑๓ พระโกศทองรองทรง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กรมหมื่นปราบปรบักษ์ สร้างขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีชวด รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) พระโกศองค์นี้ นับเหมือนกับพระโกศทองใหญ่ สำหรับใช้แทนพระโกศทองน้อยเวลาที่จะต้องหุ้มทองคำ เพื่อจะไม่ให้ต้องหุ้มเข้าแลหรือออกบ่อย ๆ นับศักดิ์เสมอพระโกศทองใหญ่

ยังมีเครื่องประดับสำหรับพระโกศอีกหลายอย่าง เช่น พระโกศทองใหญ่ มีดอกไม้เพชร เป็นพุ่มข้าวบิณฑ์ ดอกไม้ไผ่ เฟื่อง ดอกไม้เวยของเหล่านั้ประดับครบทุกอย่าง แก่พระบรมศพ ถ้าพระราชทานให้ทรงพระศพเจ้านายโดยปรกติไม่มีเครื่องประดับ ถ้าพระราชทานเครื่องประดับด้วย มีเป็นชั้น ๆ กัน ชั้นต้นประดับพุ่มข้าวบิณฑ์กับเฟื่อง ชั้นสูงรองแต่พระบรมศพประดับดอกไมเวยด้วยอีกอย่างหนึ่ง พระโกศเจ้านายก็มีเครื่องประดับยอดพุ่มข้าวบิณฑ์แลเฟื่อง ต่อที่ทรงบรรดาศักดิ์สูงจึงใช้เครื่องประดับ ถ้าพระราชทานให้ทรงศพเจ้านายชั้นต่ำลงมาหรือขุนนาง ไม่ใช่เครื่องประดับ

พระโกศทองใหญ่
(ประดับพุ่มเฟื่อง)

พระโกศทองเล็ก

โกศทองน้อย

โกศกุดั่นใหญ่

โกศกุดั่นน้อย

โกศมณฑป

โกศไม้สิบสอง

โกศราชวงศ์

โกศราชวงศ์เล็ก

[เข้าใจว่าจะเป็นพระโกศ ที่รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นทรงพระศพ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ที่สิ้นพระชนม์แต่ยังทรงพระเยาว์ ซึ่งเดิมเรียกกันว่า “พระโกศมณฑปน้อย”]

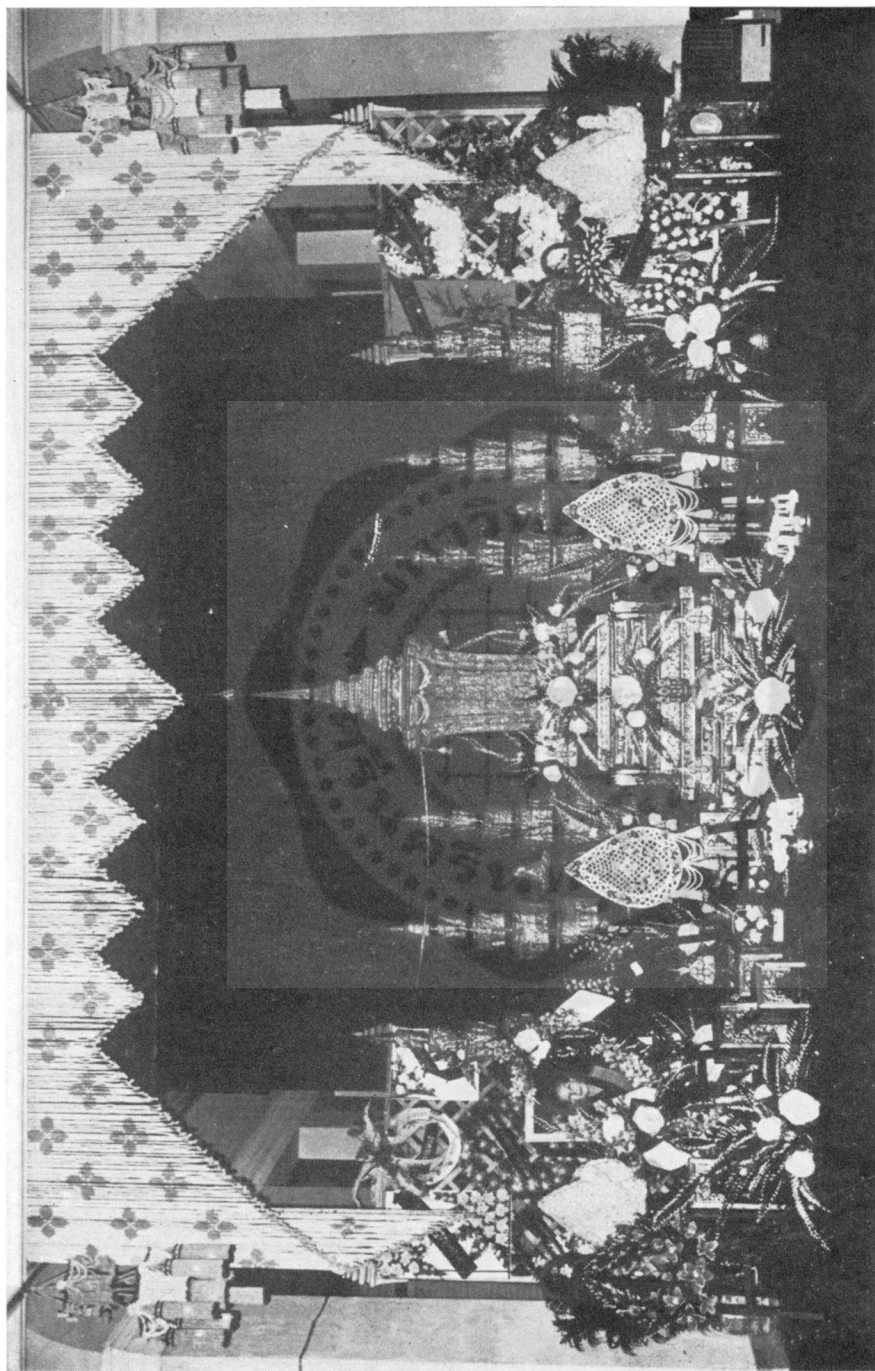
โกศราชินีกุล

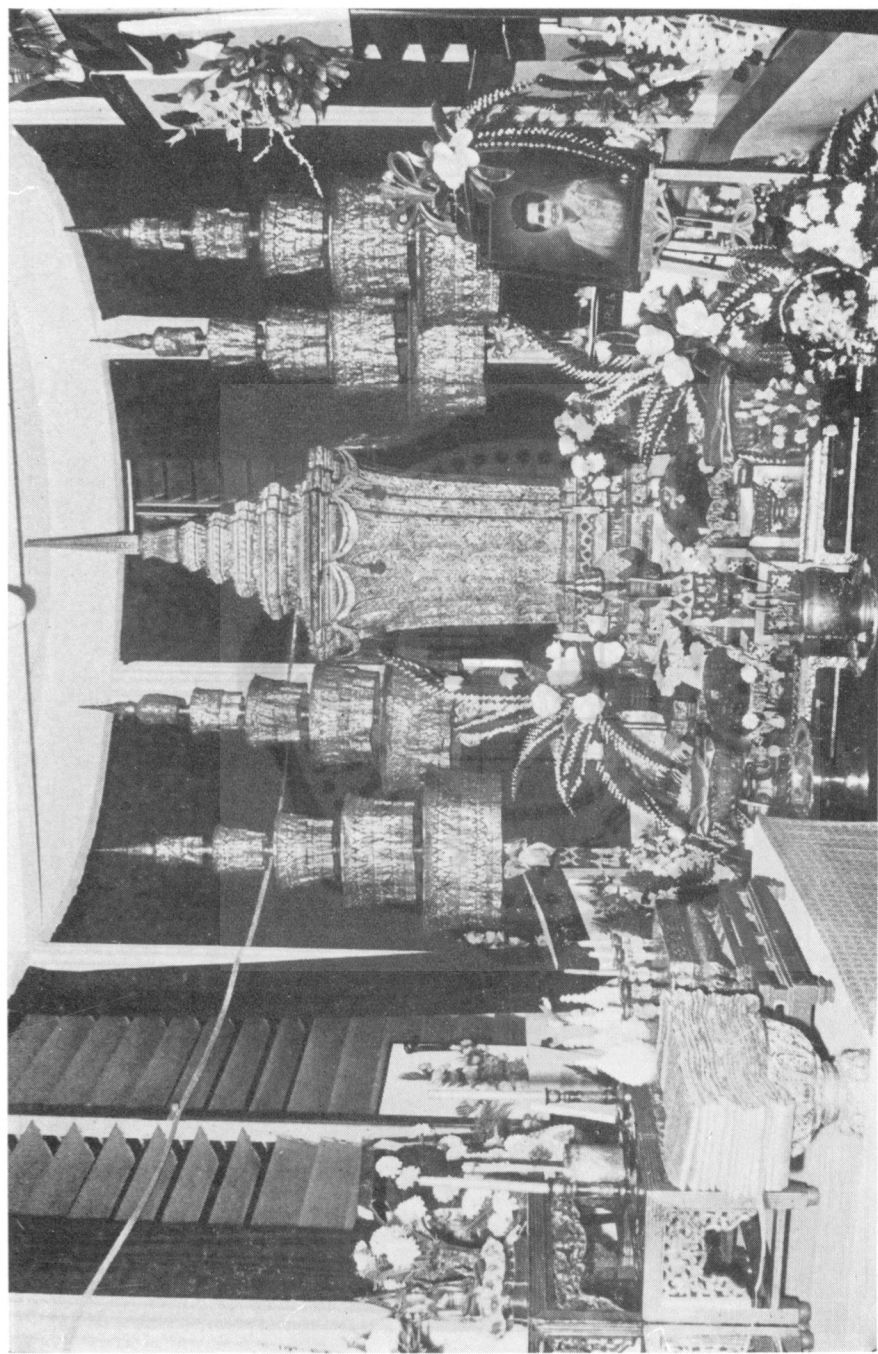
โกศแปดเหลี่ยม
(ที่ พลตรี หม่อมท้าววงศ์วลัยศักดิ์ ทำขึ้นใหม่)

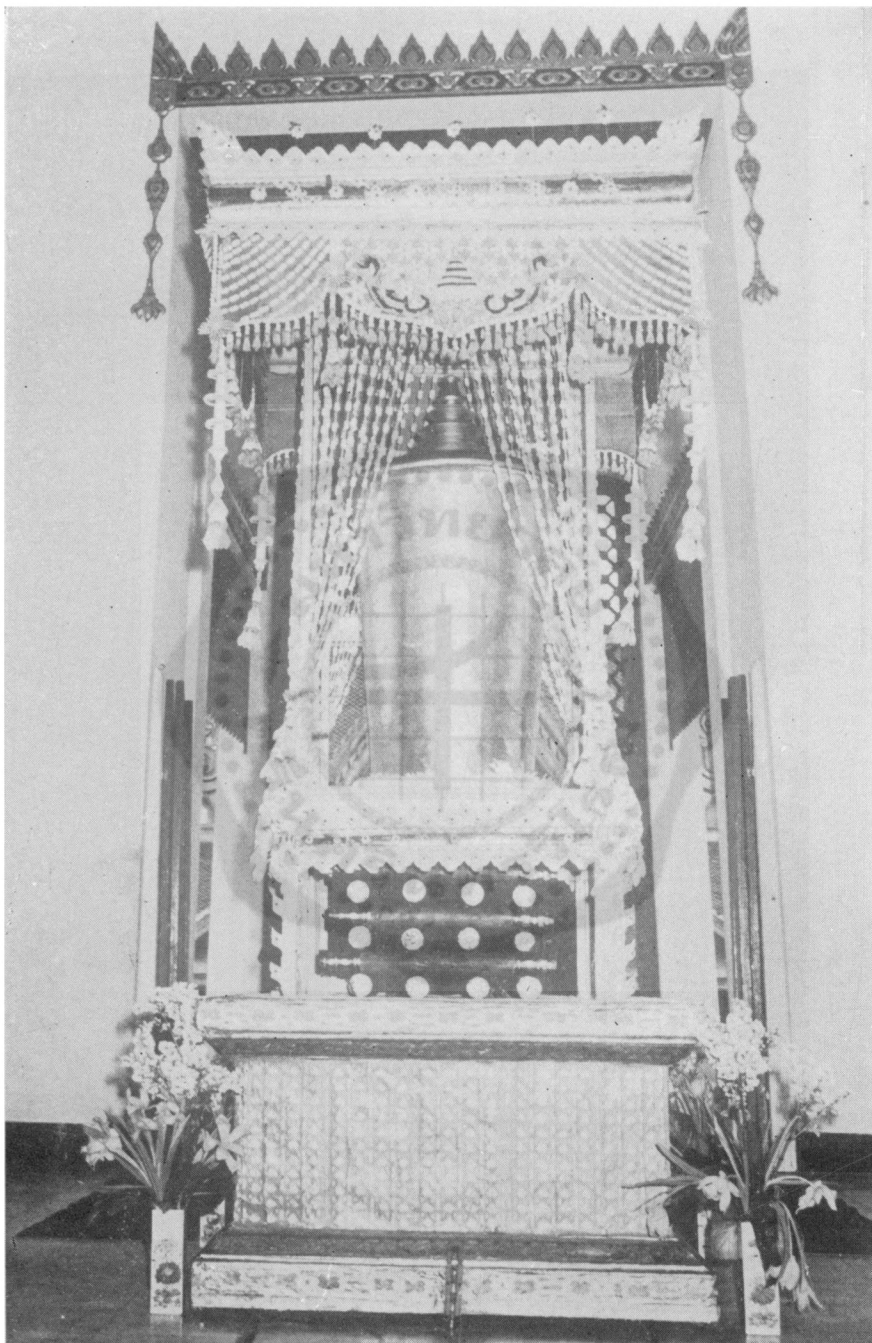
โกศโต

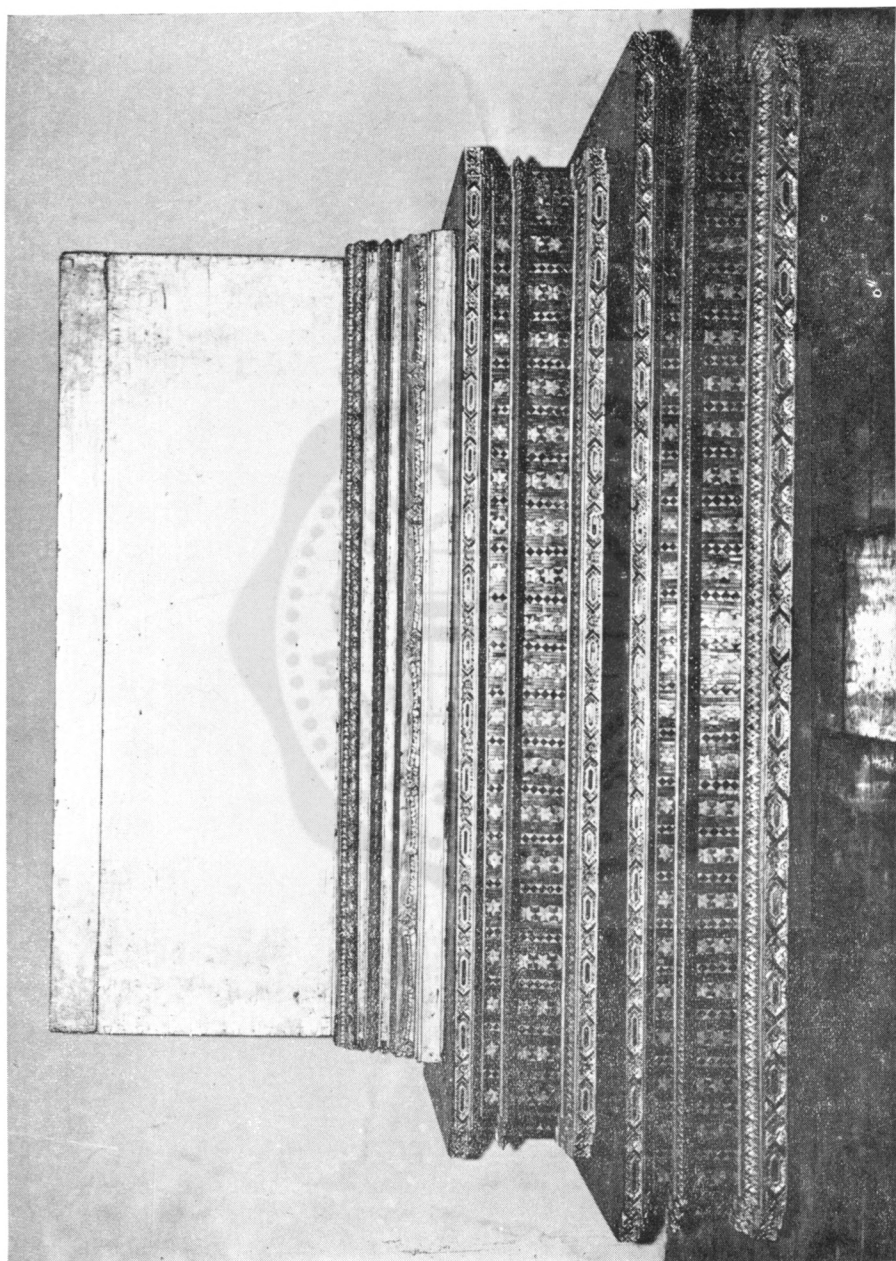
การตั้งศพบำเพ็ญกุศล
 (ในภาพเป็นโกศไม้สิบสอง สถานที่กว้างและเพดานสูงพอ จึงเชิญโกศขึ้นตงบนฐานลายสลัก ๒ ชั้น
 แวดล้อมด้วยฉัตรเบญจาประกอบเกียรติยศ ๖ คัน)

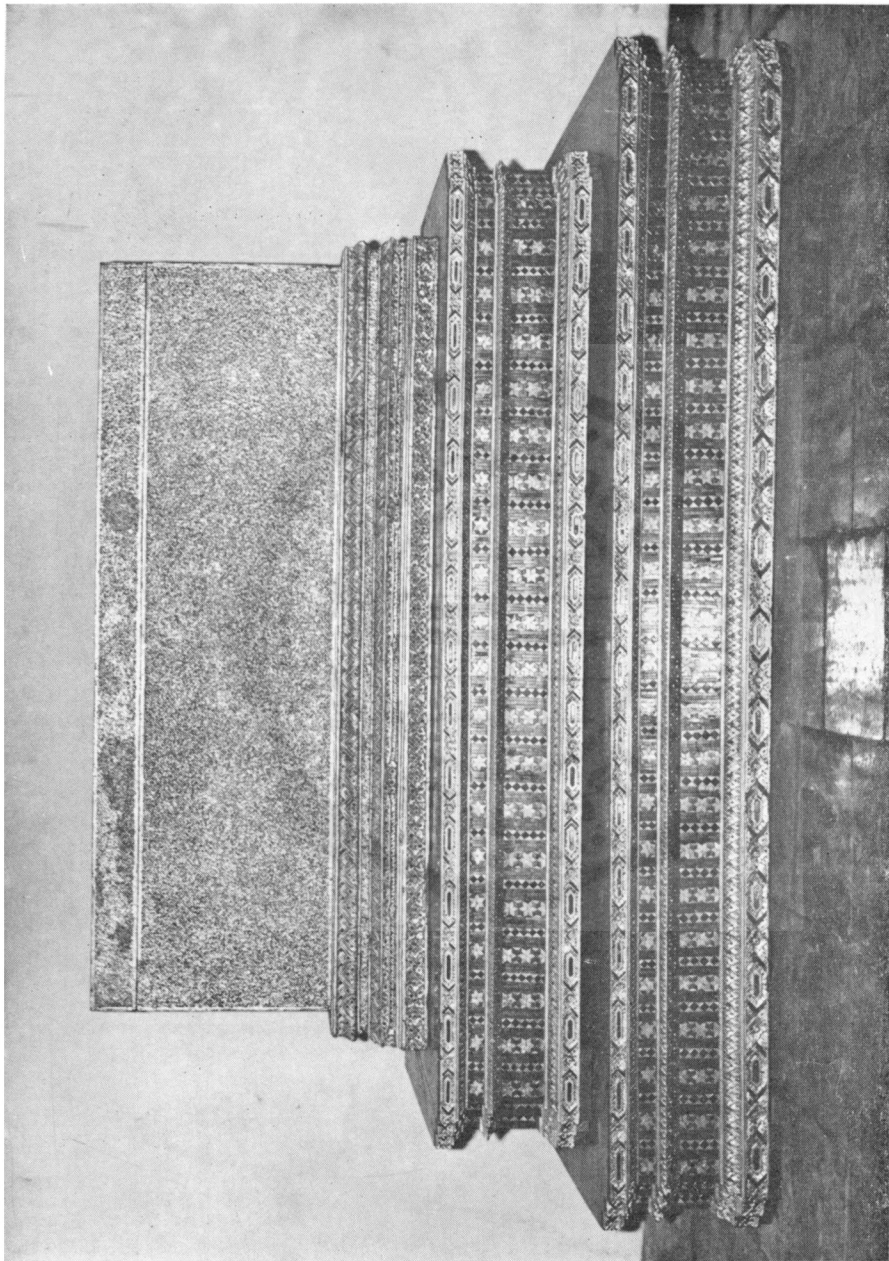
การตั้งศพบำเพ็ญกุศล
 (ในภาพเป็นโกศไม้สิบสองเช่นเดียวกับภาพแรก แต่เพดานไม่สูงพอ ทั้งสถานที่จำกัด
 จักรโกศจึงตกแต่งบนฐานลายสลักเพียงคนเดียว ซึ่งจัดเตรียมจากประกอบเกียรติยศ ๔ คน)

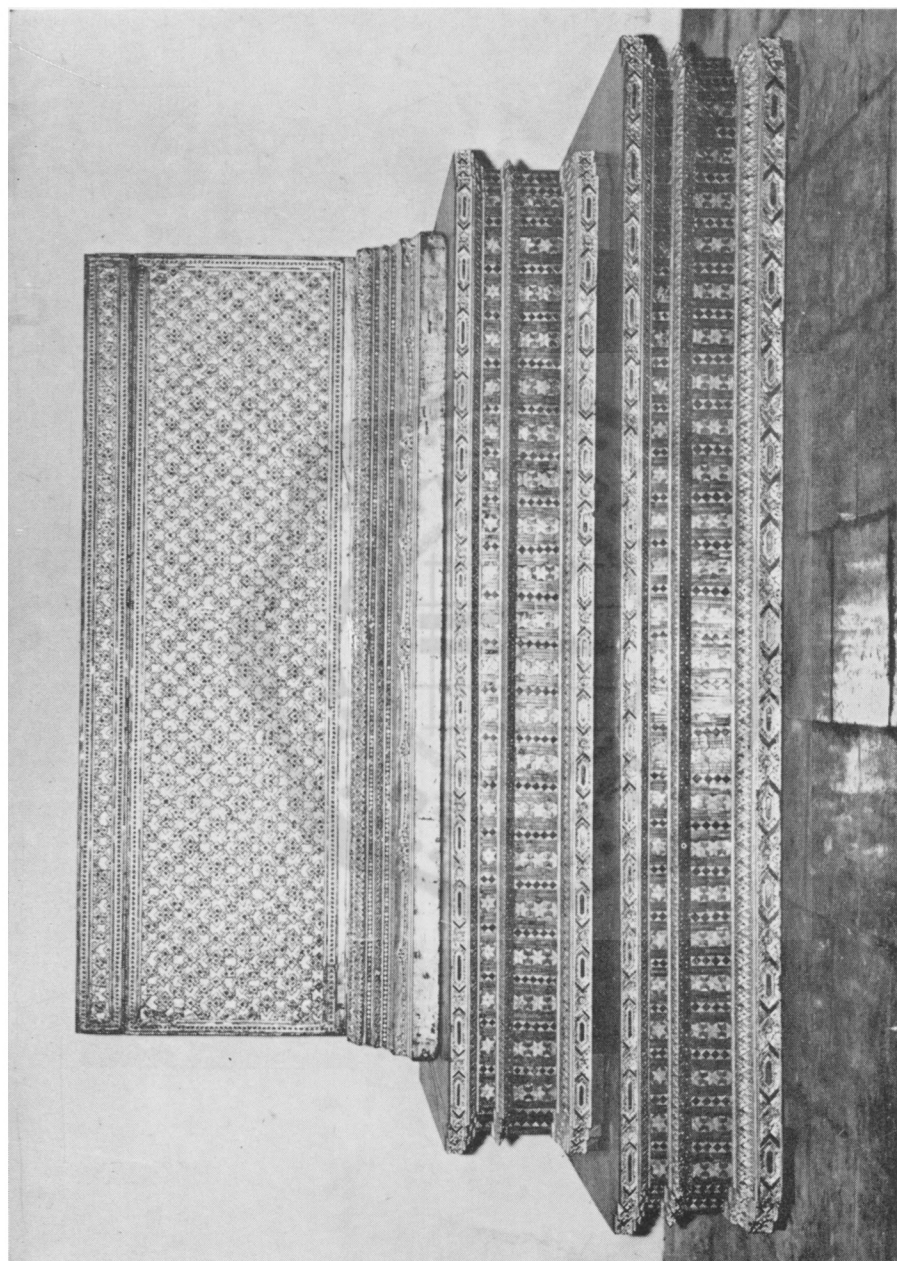
เชิญโกศ (ลองใน) ขึ้นตั้งบนจิตกาธาร ในวันพระราชทานเพลิงศพ

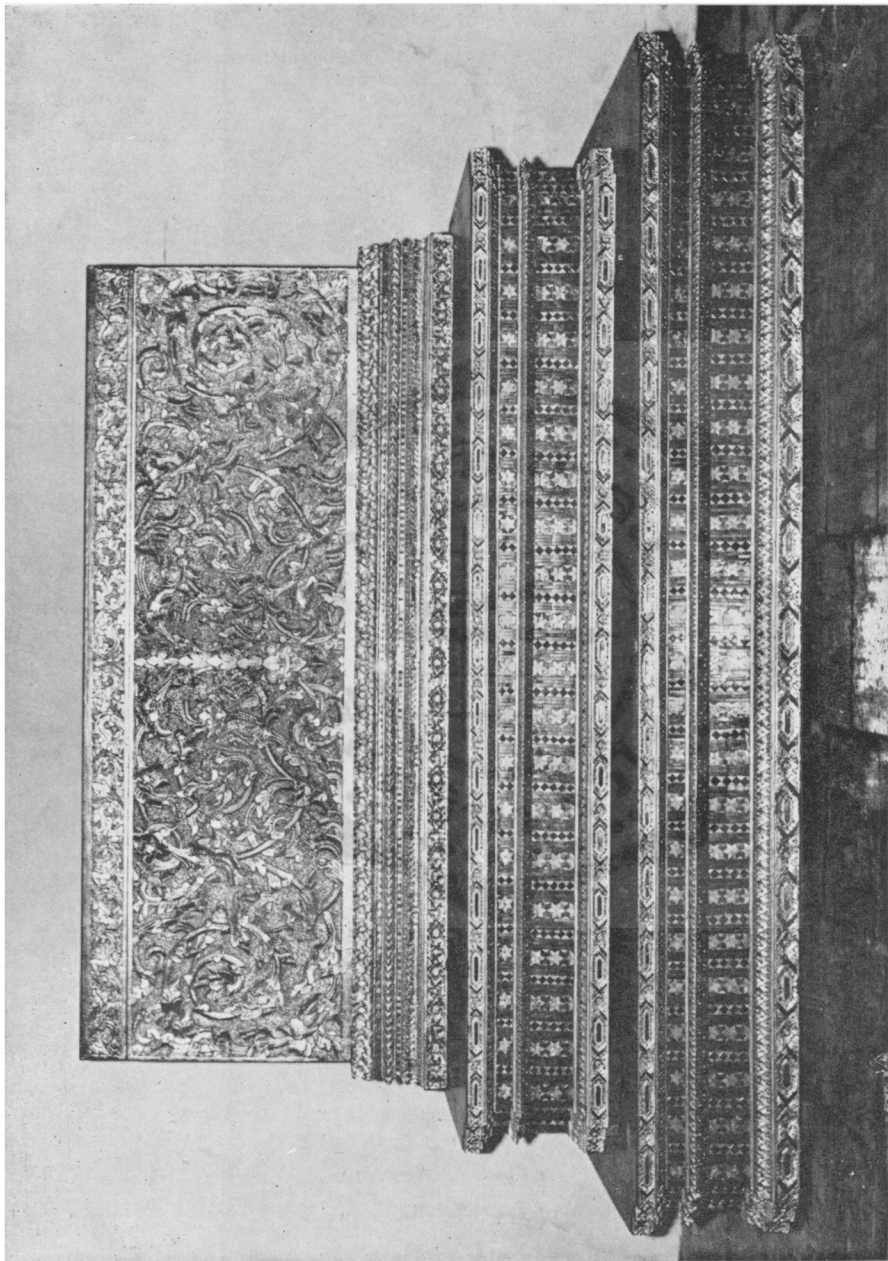
จิ
หีบทองคำ

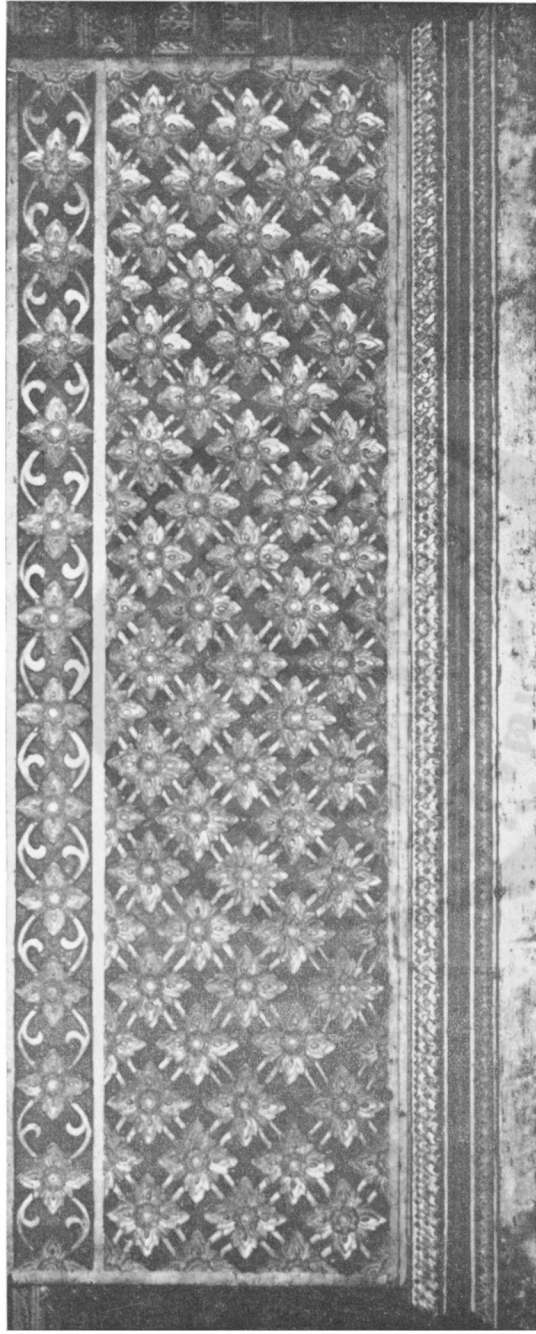
๑
หีบทองทราย

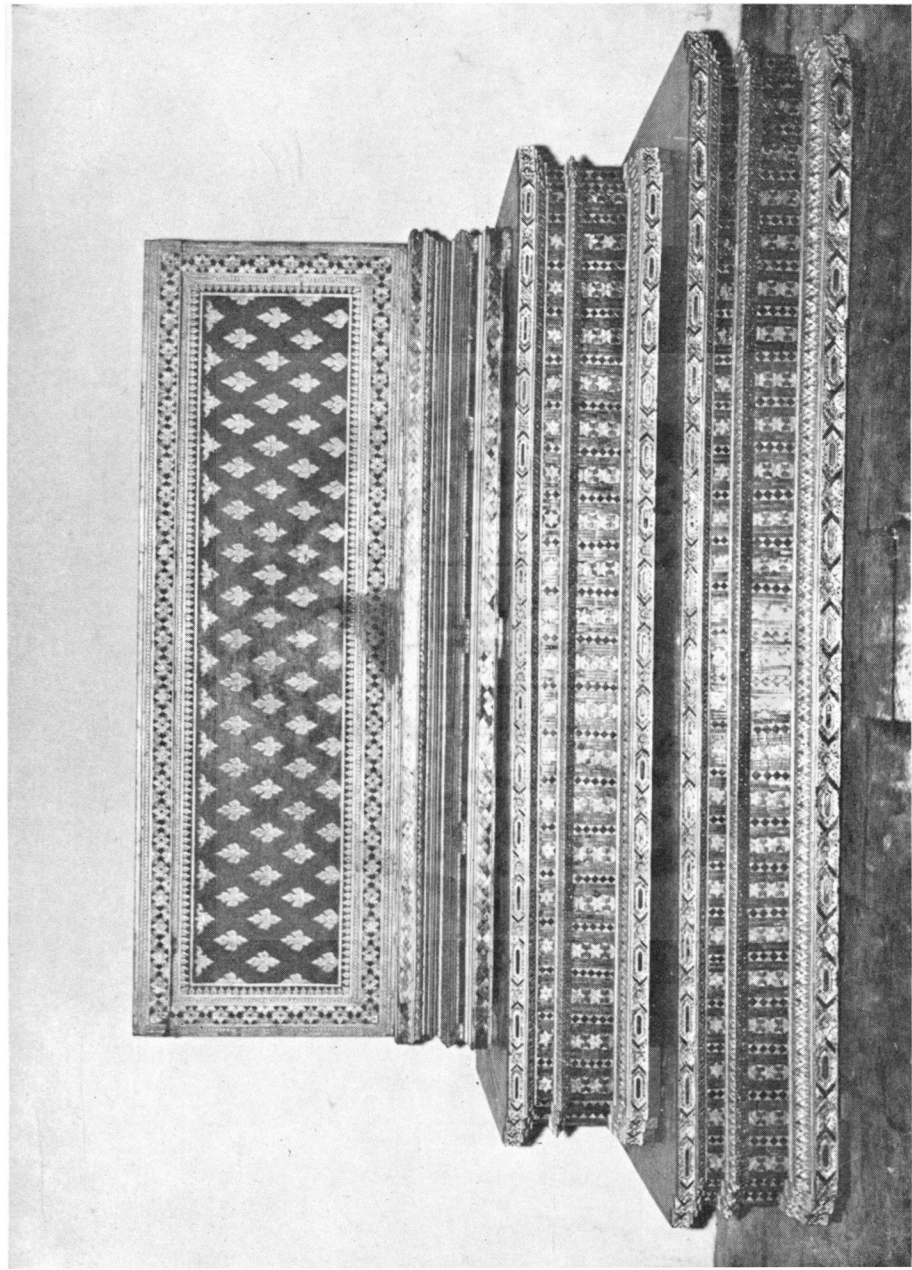
ตู้
หีบถ่าน

หีบทองคำสลัก

รูปที่ ๑
หีบกันแย่ง (ลายใหญ่)

หีบเงินขยา

ระเบียบการศพ

โดย

ม.ล. ปีย์ มาลากุล

ระเบียบการศพ

ตั้งแต่โบราณกาลมา พระบรมวงศานุวงศ์ พระราชาคณะ ข้าราชการ เมื่อสิ้นพระชนม์ มรณภาพ หรือถึงแก่กรรม ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำอาบศพ และเครื่องประกอบเกียรติยศศพ เช่น โกศ ทับ เป็นต้น เมื่อเวลาจะฉาปนกิจศพก็พระราชทานดอกไม้ธูปเทียนและไฟหลวงไปเผาศพเป็นการพระราชทานเกียรติยศ ในปัจจุบันนี้ได้วางระเบียบ ผู้ที่จะได้รับพระราชทานน้ำอาบศพ เครื่องประกอบเกียรติยศศพ และพระราชทานเพลิงศพไว้ดังนี้

ผู้ถึงแก่กรรมมีสิทธิขอรับพระราชทานน้ำอาบศพ เครื่องประกอบเกียรติยศศพ และขอพระราชทานเพลิงศพ คือ

๑. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ตั้งแต่ชั้นพระครูสัญญาบัตรขึ้นไป
๒. พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
๓. ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์รองเสวกตรี หรือรองอำมาตย์ตรีขึ้นไป
๔. ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรีขึ้นไป
๕. ข้าราชการฝ่ายทหารและตำรวจยศชั้นร้อยตรี ร้อยตำรวจตรีขึ้นไป
๖. สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนที่ได้รับพระราชทานยศตั้งแต่ชั้นนายหมวดตรีขึ้นไป

๗. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นเบญจมาภรณ์มณฑลไทย หรือตติยานุจุลจอมเกล้า หรือจุฑามณฑลจุลจอมเกล้า ขึ้นไป

๘. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน

๙. พนักงานเทศบาลตรีขึ้นไป

๑๐. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาลที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๑. รัฐมนตรี ที่ถึงแก่กรรมในขณะดำรงตำแหน่ง

๑๒. ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เป็นกรณีพิเศษ

ผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล หรือรัฐมนตรี เมื่อถึงแก่กรรมเมื่อพ้นตำแหน่งแล้ว หากได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ดังกล่าว ก็ขอพระราชทานเกียรติยศศพได้

ในการที่จะขอพระราชทานเกียรติยศศพได้ ผู้ถึงแก่กรรมจะต้องถึงแก่กรรมโดยไม่ใช่อัตวินิบาตกรรม

ผู้ที่จะขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพจะได้รับพระราชทานเมื่อการศพนั้นจัดในจังหวัดพระนครและธนบุรี

ผู้ที่ประสงค์จะขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ จะต้องปฏิบัติดังนี้

นำดอกไม้ธูปเทียนพร้อมทั้งหนังสือกราบถวายบังคมลาไปยังสำนักพระราชวังในพระบรมมหาราชวัง พร้อมทั้งใบมรณบัตร ซึ่งสำนักพระ-

ราชวังได้จัดที่ประดิษฐานพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ไว้ คอกไม้รูปเทียนที่ใช้ในการนี้ประกอบด้วยรูปไม้ระกำ ๑ คอก เทียนขี้ผึ้ง ๑ เล่ม คอกไม้ ๑ กระถาง วางบนพาน และมีคำกราบบังคมทูลตามแบบต่อไปนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

คอกไม้รูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า.....(ชื่อผู้ถึงแก่กรรม).....

ราชอิสริยาภรณ์.....อายุ.....ปี ข้าราชการ.....ชั้น.....
สังกัด.....

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา.....ด้วยโรค.....

ที่.....อำเภอ.....จังหวัด.....

เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....น.

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

หนังสือข้างต้นนี้ไม่ต้องลงนาม ผู้นำไปนำขึ้นวางบนพานหน้าพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์พร้อมกับคอกไม้รูปเทียน แล้วถวายความเคารพเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่จะสอบถามรายการต่างๆ และกรอกลงในแบบพิมพ์ในการถึงแก่กรรมนี้จะไม่ขอพระราชทานหน้าอาบศพ และเครื่องประกอบเกียรติยศศพ จะขอพระราชทานในตอนฉาปนกิจศพก็ได้

เครื่องประกอบเกียรติยศศพมี หีบ โกศ ฉัตร และเครื่องประโคม ซึ่งจะได้เพียงใดอย่างใดแล้วแต่ชั้นเกียรติยศของผู้ที่ถึงแก่กรรม ซึ่งปรากฏในบัญชีเทียบเกียรติยศศพต่อท้ายนี้

ถ้าจะตั้งศพที่วัด การติดต่อกับวัด และการติดต่อกับเทศบาลเป็นหน้าที่
ของเจ้าภาพดำเนินการเอง

โดยที่เครื่องประกอบเกียรติยศศพ คือ หีบ โกศ
ฉัตร มีอยู่น้อย ถ้าเมื่อตั้งศพนั้นเกิน ๗ วันแล้ว หากมี
ผู้ถึงแก่กรรมอีก ซึ่งหีบ หรือโกศ ตามชั้นนั้น ๆ หมกแล้ว
สำนักพระราชวังจะได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปขอรับหีบหรือโกศ
เฉพาะลงนอกไปใช้ โดยนำหีบหรือโกศในชั้นที่ต่ำกว่า
๑ ชั้น ไปประกอบให้แทน แต่ถ้าจะมีการบำเพ็ญกุศล ก็ให้
แจ้งสำนักพระราชวัง เพื่อนำไปประกอบให้ตามเกียรติยศ

ในการขอพระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ
นั้น เข้าใจกันว่าจะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ซึ่งเป็นการเข้าใจผิด คำว่า
“พระราชทาน” ก็เป็นที่ควรเข้าใจแล้วว่าย่อมไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ค่าใช้จ่าย
ส่วนที่เจ้าภาพจะต้องจ่ายก็เป็นส่วนนอกไปจากที่ได้รับพระราชทาน เช่น ค่า
ซื้อหีบลงใน ค่าผ้าขาว ค่ายศิบ ค่าตั้งศพที่วัด ส่วนเครื่องประกอบ
เกียรติยศตลอดจนเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังที่ไปปฏิบัตินั้น เจ้าภาพไม่ต้อง
เสียค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น ถึงแม้จะเก็บศพไว้
นานวัน ถ้าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขอรับหีบหรือโกศลงนอกไปประกอบ
ศพอื่นก็คงได้กล่าวข้างต้นแล้ว สำนักพระราชวังจะไม่มาถอนหีบหรือโกศ
ลงนอกไป และจะไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหีบโกศแต่ประการใดเลย

เมื่อไปแจ้งและแสดงความจำนงต่อเจ้าหน้าที่แผนกพระราชพิธีแล้ว
เจ้าหน้าที่แผนกพระราชพิธีจะแจ้งให้ทราบว่าผู้ถึงแก่กรรมจะได้รับพระ-

ราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศพอจะไบบ้าง และเพื่อให้เจ้าภาพได้ทราบ
ค่าใช้จ่ายในการทำศพวันแรก เจ้าหน้าที่จะได้มอบเอกสารซึ่งมีรายการสิ่ง
ของเครื่องใช้ในการนำศพลงหีบหรือโกศวันแรกมีอะไรบ้าง สิ่งของเครื่อง
ใช้เหล่านั้นเจ้าภาพจะขอให้เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังจัดไปให้โดยคิดเงิน
จากเจ้าภาพเท่าที่ใช้จ่ายไปจริง หรือเจ้าภาพจะจัดหาให้สำนักพระราชวัง
ก็ได้ สิ่งของที่จะต้องเตรียมในการอาบน้ำศพ คือ

น้ำอบไทย เพื่อไว้สำหรับผู้ที่มิได้นำมา

หีบลงในไม้ยางหรือไม้สัก (ถ้าเป็นศพโกศก็ไม่ต้องจัดลงใน
เพราะลงในเป็นของสำนักพระราชวัง)

ผ้าขาวยาว ๖ เมตร

ถ้ายศหนัก ๑,๒๐๐ กรัม

กระดาดฟางพับใหญ่ ๔ พับ

น้ำยาฟอร์มาลิน ๒ ขวด

ดอกไม้รูปเทียนสำหรับศพถือ

หวีไทย ๑ เล่ม

เครื่องเกียรติยศศพที่พระราชทานมีหีบเกียรติยศ หรือโกศลงใน
ลงใน กับเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งยานพาหนะ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
ใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าเป็นศพที่เป็นพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า หรือได้รับ
พระราชทานราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้า ก็จะได้รับพระราชทานเพิ่ม
คือชั้นรองหีบเกียรติยศ ขวดและพานจัดดอกไม้ทั้งหน้าศพ (ดอกไม้เป็น
ของเจ้าภาพ) เชิงเทียนไฟฟ้า ฉัตรเบญจาตั้งประดับศพ และปักลงใน

ประโคนเวลารับพระราชทานน้ำอาบศพ สิ่งของเหล่านี้ตลอดจนพนักงานที่เป่าปี่ตกลอง เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น เพราะได้รับพระราชทาน

เมื่อไปกราบถวายบังคมลาและแจ้งรายการต่อเจ้าหน้าทีแล้ว เจ้าภาพก็นำศพไปยังที่ที่จะอาบน้ำ เมื่อนำศพไปไว้บนเตียงอาบน้ำแล้ว ก็เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีประสงค์จะอาบน้ำศพเข้าอาบได้ จนถึงเวลาที่จะรับพระราชทานน้ำหลวง ซึ่งเป็นสุดท้าย ต่อจากนั้นเจ้าหน้าทีก็จะได้ทำสุกาศศพ

ใกล้เวลาพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าหน้าทีสำนักพระราชวังก็จะเชิญน้ำพระราชทานไป ซึ่งประกอบด้วยน้ำ, น้ำหอม และน้ำขมิ้น

เมื่อถึงเวลาจะรับพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าภาพก็เชิญผู้มีอาวุโสซึ่งอยู่ในขณะนั้น หรือผู้ที่เจ้าภาพกำหนดตัวไว้เข้าไปที่ศพ เจ้าหน้าทีจะยกศพขึ้นเฉพาะส่วนบนเพื่อรับพระราชทานน้ำ เป็นที่นิยมกันว่าก่อนที่จะเป็นประธานจะอาบน้ำศพก็บ่ายหน้าไปทางทิศทางซึ่งเป็นทิศที่ประทับแรมถวายคำนับ แล้วจึงปฏิบัติการต่อไป เจ้าหน้าทีสำนักพระราชวังจะส่งให้ตามลำดับ คือ น้ำ น้ำหอม และน้ำขมิ้น ผู้เป็นประธานรดน้ำนั้นที่ศพโดยเริ่มจากบ่าขวาเฉลี่ยลงมาตามอก ไม่ต้องรดจนหมดก็ได้ เมื่อรดน้ำขมิ้นแล้วก็บ่ายหน้าไปถวายบังคมอีกครั้ง เจ้าหน้าทีจะวางศพลงในท่านอนตามเดิม ต่อจากนั้นทายาทของผู้ถึงแก่กรรมก็เข้าไปห้อมล้อมให้ศพ การห้อมล้อมตามประเพณีก็ห้อมลงแล้วห้อมขึ้น แต่จะห้อมอย่างธรรมดาก็ได้ แล้วหักห้อมเสีย ต่อจากนั้นเจ้าหน้าทีจะสุกาศศพ

เมื่อทำสุกาศเสร็จแล้ว เจ้าหน้าทีก็ยกหีบหรือโกศศพขึ้นตั้ง (ผู้ที่อยู่ ณ ที่นั้นควรยืนเป็นการเคารพศพ) แล้วตั้งแต่เครื่องประดับและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ

ที่ตั่งศพไม่ควรจัดดอกไม้วางบนฝาหีบศพ และไม่ควรจัดดอกไม้
ประดับที่ตัวหีบศพ เพราะเป็นหีบเกียรติยศอยู่แล้ว ที่หน้าศพไม่ต้องตั้งชั้น
ลดหรือวางหมอนสำหรับกราบศพ (รวมทั้งไม่ตั้งชั้นลดหน้าโต๊ะพระพุทธรูป
ด้วย) ถ้าจะจัดเป็นที่กราบก็ควรปูพรมเล็ก ๆ ไว้บนพรมใหญ่อีกชั้นหนึ่ง
และไม่ต้องตั้งกระดานรูปสำหรับผู้ไปเคารพศพบังรูป การจุศรูปเคารพศพ
ไม่ใช่ธรรมเนียมหรือประเพณีไทย ในสมัยโบราณหน้าศพมักจะมีที่เผา
เครื่องหอมหรือจุศรูปหอมไว้เป็นจำนวนมาก ๆ ทั้งนี้ ไม่ใช่เป็นเครื่อง
บูชาศพเป็นเครื่องระงับกลิ่นศพ แต่ปัจจุบันนี้ หีบศพมิดชิดพอไม่มีกลิ่นศพ
ออกมาจึงไม่จำเป็นต้องจุศเครื่องหอมอย่างสมัยก่อน

การจัดดอกไม้หน้าศพที่ควรระวังก็คือไม่ใช่พานทองจัดดอกไม้และ
ดอกไม้พานอย่าจัดให้เป็นพุ่ม (คืออย่าให้มียอด)

เมื่อตั่งศพแล้ว ตามประเพณีนิยมมักจะมีบังสุกุลหรือสดับปกรณ์ซึ่ง
มักจะเรียกกันอย่างสามัญว่าบังสุกุลปากหีบ หรือสดับปกรณ์ปากโกศ การ
บังสุกุลหรือสดับปกรณ์นี้เป็นการนำเพ็ญกุศลส่วนของเจ้าภาพเอง จะมีก็ได้
หรือไม่มีก็ได้ และจะนิมนต์พระบังสุกุลหรือสดับปกรณ์ก็รูปก็ได้ จะถวาย
ไตร สมณ ผ้าท่อน หรือจะถวายแต่ปัจจัยอย่างเดียวก็ได้ ถ้าถวายแต่ปัจจัย
เวลาทอดบังสุกุลก็ทอดใบปวารณาแทนเงิน

หากศพนั้นเกียรติยศได้รับพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิ
ธรรมด้วย ก็จะต้องสวดพระอภิธรรมเสียจบหนึ่งก่อน แล้วจึงบังสุกุลหรือ
สดับปกรณ์ส่วนของเจ้าภาพ

การพระราชทานให้มีพระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม ตูพระธรรมกับกัณฑ์ยศ) และหน้าตู้พระธรรมก็ตั้งเครื่องนมัสการ เมื่อจะเริ่มสวดก็จุกุญเทียนที่เครื่องนมัสการนั้น พระจะให้ศีลแล้วสวดต่อไป ระหว่างสวดผู้ที่ไปในงานศพ จะทำอะไรก็ได้ แต่ควรให้เป็นการสำรวม เช่นจะเข้าเคารถศพ วางพวงมาลา ทำได้ทั้งสิ้น ผู้ที่เข้าไปเคารถศพไม่จำเป็นต้องถอดรองเท้า ผู้ที่ไปในงานศพจะต้องเว้นการกระทำใดๆ และนั่งประนมมือเฉพาะเวลา พระสงฆ์ให้ศีลและสวดสรรเสริญพระพุทธเจ้า (สวดนะโม ๓ จบ) เท่านั้น

เมื่อสวดจบ ก็มีบังสุกุล เมื่อลาศพแล้ว ผู้เป็นประธานก็วางสิ่งที่บังสุกุลลงบนผ้าโยง เช่น ไตร สบง หรือใบปวาร์ณา วางตรงหน้าพระภิกษุรูปหนึ่งๆ แล้วพระก็สดับปกรณ์ หรือบังสุกุล แล้วสวดอนุโมทนาเจ้าภาพกรวดน้ำ เป็นเสร็จการ

ถ้าเจ้าภาพจัดเครื่องไทยธรรมถวายด้วย เมื่อสวดจบก็ประเคนเครื่องไทยธรรมเสียก่อนแล้วจึงลาศพ ผ้าโยง นอกจากผ้าและใบปวาร์ณาแล้ว อย่าวางสิ่งของอื่นๆ เพราะถือว่าผ้าโยงนั้นต่อเนื่องมาจากศีรษะของผู้ตาย จึงไม่วางสิ่งหนึ่งสิ่งใด และไม่ต้องทำอะไรข้ามผ้าโยงด้วย

การบำเพ็ญกุศล

ตามประเพณีไทย ก่อนที่จะฌาปนกิจศพ มีการบำเพ็ญกุศลในวันที่ถึงแก่กรรมครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ต่อจากนั้นก็มีการบำเพ็ญกุศลออกเมรุ และฌาปนกิจศพ แต่ปัจจุบันนี้นิยมทำเพียงงาน ๗ วันเท่านั้น ศพที่อยู่ในชั้นได้รับพระราชทานจัดงานบำเพ็ญกุศล ๗ วัน เมื่อถึงกำหนด

เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังก็ไปดำเนินการให้ทุกอย่าง รวมทั้งภัตตาหารและ จตุปัจจัยไทยธรรม โดยเจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดเลย

งานบำเพ็ญกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นิยมทำเป็นงาน ๒ วัน วันแรกเป็นงานตอนเย็นมีสวดมนต์และเทศน์ วันรุ่งขึ้นเป็นงานเช้า ถวายภัตตาหารเพลแล้วบังสุกุลหรือสดับปกรณ์ งาน ๒ วันเช่นนี้ วันถวาย ภัตตาหารต้องตรงกับวันคล้ายวันถึงแก่กรรม หรือถึงแก่กรรมครบ ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน เช่นถึงแก่กรรมวันพุธ ก็สวดมนต์ เทศน์วันอังคาร ถวาย ภัตตาหาร วันพุธ ซึ่งตรงกับวันถึงแก่กรรม งานบำเพ็ญกุศลนี้จะทำวันเดียว ก็ได้ เป็นงานเช้า มีสวดมนต์ เทศน์ และถวายภัตตาหาร ทำในวัน ตรงกับวันถึงแก่กรรม

งานบำเพ็ญกุศลจะทำหรือไม่ และจะทำวันใด ไม่มีข้อห้าม และ จะทำเพียงใดก็ได้ เช่นมีแต่สวดมนต์ เลี้ยงพระ ไม่มีเทศน์ก็ได้ และอาจ จะทำคนละเวลา เช่นเช้าสวดมนต์เลี้ยงพระ บ่ายเทศน์ก็ได้ ไม่มีข้อห้าม ใดๆ

งานบำเพ็ญกุศนอกเมรุ ก็เหมือนงาน ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ถ้ากำหนดวันฌาปนกิจศพใกล้กับวันครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ก็ มักรวมเป็นงานเดียวกัน จะทำเป็นงานวันเดียวในวันฌาปนกิจศพก็ได้

การขอรับพระราชทานเพลิงศพ

เมื่อได้กำหนดวันฌาปนกิจศพโดยติดต่อกับทางวัดเรียบร้อยแล้วศพที่ได้ เกียรติยศขอพระราชทานเพลิงได้ เจ้าภาพจะต้องขอรับพระราชทานเพลิง

วันฉาปนกิจศพนั้น ประเพณีไทยไม่นิยมทำในวันศุกร์ และยังมีกำหนดพิเศษอีก ที่กล่าวกันง่าย ๆ ว่าข้างขึ้นเผากู้ ข้างแรมเผาคี หมายถึงให้พิจารณาวันทางจันทรคติ ซึ่งนอกจากจะไม่ใช่วันศุกร์แล้ว ถ้าจะเผาศพในข้างขึ้นก็เผาในวันขึ้นค่ำ ที่เป็นเลขคู่ เช่นขึ้น ๒ ค่ำ ๔ ค่ำ ๖ ค่ำ ฯลฯ ถ้าเป็นข้างแรมก็เผาในวันขึ้นค่ำ ที่เป็นเลขคู่ เช่นแรม ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ แต่เรื่องวันคู่-คี่นี้ ไม่ถือเคร่งครัดกันแล้ว

การขอรับพระราชทานเพลิงศพข้าราชการกระทรวงใด เจ้าภาพจะต้องแสดงความจำนงไปยังกระทรวงเจ้าสังกัด เว้นแต่ข้าราชการสำนักพระราชวังแสดงความจำนงโดยตรง ในหนังสือแสดงความจำนงจะต้องระบุไปถึงแก่กรรมด้วยโรคอะไร เมื่อใด จะประกอบการฉาปนกิจที่ใด วันและเวลาใด

สำหรับสถานที่รับพระราชทานเพลิงศพเจ้าภาพต้องติดต่อทางวัดเอง

การขอรับพระราชทานเพลิงศพ ถ้าศพที่อยู่ต่างจังหวัดและกำหนดการกระชั้น เจ้าภาพมีหนังสือแสดงความจำนงขอรับพระราชทานเพลิงศพไปทางเจ้าสังกัดของผู้ถึงแก่กรรมทางจังหวัดได้ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีผู้พิพากษาศาล และผู้บังคับการจังหวัดทหารบก หรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือแม่ทัพภาค

เมื่อกระทรวงต้นสังกัด หรือผู้บังคับบัญชาส่วนจังหวัดได้รับแจ้งความจำนงแล้วก็มีหนังสือแจ้งความประสงค์ไปยังสำนักพระราชวัง ซึ่งสำนักพระราชวังจะได้สั่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามความประสงค์

เมื่อได้ทำหนังสือแจ้งสำนักพระราชวังแล้ว ก็ถือว่าได้รับพระราชทานเพลิงตามกำหนดนั้น เจ้าภาพดำเนินการต่อไปได้

ค่าใช้จ่ายในการรับพระราชทานเพลิงศพมีดังนี้ คือ

๑. ค่าใช้จ่ายทางสุสาน เจ้าภาพจ่ายเองตามที่ตกลงกับทางวัด
๒. ค่าใช้จ่าย ค่าสิ่งของที่สำนักพระราชวังจะต้องใช้ เจ้าภาพจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายให้สำนักพระราชวัง

๓. ค่าใช้จ่ายในการจัดเจ้าหน้าที่และสิ่งของเครื่องใช้อันเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศศพ เป็นของพระราชทาน เจ้าภาพไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

สิ่งของเครื่องใช้ส่วนที่สำนักพระราชวังจัด จะเป็นสิ่งใดบ้างและมากน้อยเพียงใด สุดแต่ระดับเกียรติยศของผู้ถึงแก่กรรม ซึ่งจะประมวลค่าใช้จ่ายให้ทราบดังนี้

ศพชั้นโกศ

ในการรับพระราชทานเพลิงศพผู้ที่ได้รับพระราชทานโกศประกอบศพ เจ้าหน้าที่จะต้องเปลี่ยนเครื่องสุกัศพก่อนกำหนดวันรับพระราชทานเพลิง

การเปลี่ยนเครื่องสุกัศพนั้น เป็นการนำสิ่งปฏิภูมภายในโกศ เช่น กระดาษฟาง หมอนหนุนนำไปเผาพร้อมกับเผาบุพโพและห่อผ้าให้ศพใหม่ทั้งนี้ไม่มีการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่อศพเลย มิได้มีการนำเอาเนื้อศพออก หรือ

อย่างหนึ่งอย่างใดตามที่เข้าใจกัน และเมื่อเปลื้องแล้ว เครื่องปฏิภูมจะได้รวมเข้ากับบุพโพที่เมรุของวัด ก่อนเผาบุพโพควรมีบังสุกุลเสียก่อน แล้วจุดไฟเผาบุพโพ ค่าเผาบุพโพ เจ้าภาพชำระทางวัด

สิ่งของที่สำนักพระราชวังจัดหาไปใช้ในการเปลื้องเครื่องสุกาศมี

ผ้าขาว ๘ เมตร

กำยัด ๑,๒๐๐ กรัม

ผ้าพลาสติก ๕ เมตร

กระดาษฟางพับใหญ่ ๕ พับ

เสื่อหรือผ้าห่ม ๑ ผืน

หีบสำหรับใส่บุพโพ ๑ หีบ (ถ้าเป็นศพที่บรรจุหีบอยู่แล้ว และเปลี่ยนเป็นประกอบโกศก็ใช้หีบเก่าได้)

สิ่งของเครื่องใช้ในการฉาปนกิจ

เครื่องสุมดับกลิ่นกับมะพร้าวแก้ว (สำหรับรศศพก่อนเผาจริง)

หยวกกลายเครื่องสดแต่งจิตกาธาร

ดอกไม้แต่งเครื่องสดแต่งจิตกาธาร

๓ รายการนี้ เจ้าภาพมอบเงินให้สำนักพระราชวัง

เครื่องประกอบเกียรติยศศพที่ได้รับพระราชทาน โดยเจ้าภาพไม่ต้องออกเงินค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น คือ

เครื่องขมาศพ

เพลิงหลวง

รถออปะเทียบเชิญศพ

โกศเกียรติยศประกอบศพ

ฉัตรแท่นเวียนเมรุ

ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุและประโคมเวลารับพระ
ราชทานเพลิง เจ้าพนักงานปฏิบัติ

พาหนะสำหรับเจ้าพนักงานที่ไปปฏิบัติการศพ

ถ้าศพผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ประดมาภรณ์ช้างเผือก
ขึ้นไป จะได้รับพระราชทานผ้าไตรของหลวงทอดถวายพระบังสุกุลก่อนรับ
พระราชทานเพลิง ๕ ไตร

ศพที่จะพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกอบกรับพระราชทาน
เพลิงเผาศพที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าภาพ
ต้องทำหนังสือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ยื่นต่อสำนักพระราชวัง
ในการรับพระราชทานเพลิงศพที่เมรุนี้ จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก คือ

ค่าน้ำมันสำหรับเผาบุปผาไฟและเผาศพ

โกศไม้สำหรับบรรจุศพเผาจริง

ค่าอาหารล่องเวลาสำหรับเจ้าหน้าที่เผ่าสิ่งของที่นำไปตักแต่งเมรุ
๒ วัน

เพลิงหลวงที่พระราชทานไปเผาศพ มี ๒ แบบ คือ ในจังหวัด
พระนครและธนบุรี หรือจังหวัดใกล้เคียงที่เจ้าหน้าที่ไป—กลับได้ในวันเดียว
เจ้าพนักงานจะได้เชิญเครื่องขมาและไฟหลวงไปเมื่อใกล้กำหนด เพลิงหลวง
ประกอบด้วย โคมเชิญไฟที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดพระราชทาน

ไว้ ข้าวตอก ดอกไม้สด อย่างละ ๑ กระทง ดอกไม้จันทร์ ๑ ช่อ รูปไม้
ระกำ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิงต่างจังหวัด จะ
มอบหีบเพลิงให้รับไปมอบผู้เป็นประธานจุด หีบเพลิงประกอบด้วยรูปไม้
ระกำ ๒ ดอก เทียน ๒ เล่ม ดอกไม้จันทร์ ๑ ช่อ และไม้ขีดไฟบรรจุหีบ
มีถุงแพรท่วนสีดำหุ้มห่อ

ศพที่อยู่ในเกณฑ์เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง หรือศพ
ไม่อยู่ในเกณฑ์แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินเป็นกรณี
พิเศษ การพระราชทานเพลิงมี ๒ แบบ ตามเกณฑ์เกียรติยศศพคือเสด็จ
พระราชดำเนินขึ้นไปพระราชทานเพลิงบนเมรุ และพระราชทานเพลิงโดย
ทรงจุดผัดแค

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุ การบังสุกุลก่อนพระราชทานเพลิง
ก็ทำบนพลับพลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์
บังสุกุล หรือสดับปกรณ์แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอภิสมาจาร เมื่อพระสงฆ์
ลงจากพลับพลา แล้วก็เสด็จขึ้นเมรุ

ถ้าพระราชทานเพลิงโดยทรงจุดผัดแค ก็จะทำทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานผ้าไตรให้ผู้สืบทอดหรือทายาทไปทอดบนเมรุ วิธีปฏิบัติ
ตอนนั้นคือ จะมีเจ้าพนักงานและพนักงานเชิญไตรไปพร้อมกับทายาทไปยืน
หน้าพลับพลาเฉพาะพระพักตร์ ถวายคำนับพร้อมกันแล้วพนักงานจะกราบ
บังคมทูลพระกรุณาว่า

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ในการพระราชทานเพลิงศพ.....(ชื่อผู้ถึง
แก่กรรม).....ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราช
ทานผ้าไตร ๕ ไตร และของสมเด็จพะนางเจ้า ฯ พระบรม
ราชินีนาถอีก ๕ ไตร มาบำเพ็ญพระราชกุศลบังสุกุลพระราช-
ทานนั้น.....(ชื่อผู้สืบสกุลหรือทายาท).....
ผู้เป็นผู้สืบสกุล (หรือทายาท) จะได้รับพระราชทานเชิญไป
ทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุลตามพระบรมราชูทิศ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

จบคำกราบบังคมทูล ถวายคำนับพร้อมกัน แล้วพนักงานจะเชิญ
ไตร นำทายาทขึ้นสู่เมรุ เมื่อจะทอดไตร ทายาทถวายคำนับก่อน เมื่อทอด
และพระบังสุกุลเสร็จ ทายาทลงจากเมรุไปถวายคำนับหน้าที่ประทับแล้ว
พนักงานพระราชพิธีจะเชิญพานเครื่องขมาศพไปวางเครื่องขมาที่หน้าศพ
ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม
ราชินีนาถทรงจุดผักราชทานเพลิงศพตามลำดับ

ถ้าเจ้าภาพจะทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ ก็ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายหลัง
จากพระราชทานเพลิงแล้ว

ในการรับพระราชทานเพลิงที่เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัด
เทพศิรินทราวาส ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน สำนักพระราชวังจะเปิดพลับพลา
อิศริยาภรณ์ และจัดที่นั่งผ้า ฯ ตามระเบียบ การเลี้ยงนำผู้มาเผ่า ฯ บน

พลับพลาเป็นหน้าที่สำนักพระราชวัง ส่วนที่อื่นเป็นเรื่องของเจ้าภาพ ถ้าไม่เป็นการเสด็จพระราชดำเนิน การเลี้ยงน้ำเป็นเรื่องของเจ้าภาพโดยตลอด

ปัจจุบันนี้นิยมเผาจริงต่อไปเลยทีเดียว ไม่รอเปิดไฟจริงเวลากลางคืน เมื่อหมดแขกขึ้นเมรุแล้ว เจ้าหน้าที่จะปิดฉากเมรุและยกศพลงจากจิตกาธารเข้าเตาเผา ถ้าเป็นศพโกศ ก่อนยกลงจากจิตกาธารเจ้าหน้าที่จะเชิญทายาทรดน้ำมะพร้าวแก้ดวงบนศพ (ประเพณีรดน้ำมะพร้าวแก้ดวงมีมาแต่โบราณ รดทั้งศพหีบและศพโกศ ถือว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน จึงใช้อาบศพเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะฌาปนกิจ ที่เคยทำกันมาโดยทั่วไปในสมัยก่อนก็ใช้พื้นเผาศพต่อยมะพร้าวให้แตกแล้วรดน้ำมะพร้าวลงบนศพ มะพร้าวแก้ที่สำนักพระราชวังจัดนั้นเป็นมะพร้าวหัว ปอกเปลือกหมด เหลือแต่เนื้อมะพร้าว เจาะรูตรงตามะพร้าว แล้วห่อผ้าขาว ทายาทเทน้ำมะพร้าวจากที่เจาะลงบนศพ ไม่ต้องให้หมดลูกก็ได้)

เมื่อรดน้ำมะพร้าวแก้แล้ว เจ้าหน้าที่จะยกศพออกจากลงในบรรจุในโกศไม้ (ถ้าเป็นเมรุอื่นนอกจากเมรุหลวงใช้บรรจุหีบ) แล้วนำเข้าเตาเผา ต่อจากนั้นก็เชิญประธานจุดไฟจริง แล้วผู้อื่นขึ้นเผาต่อไป

ต่อจากนั้นเจ้าภาพก็ไปถวายจตุปัจจัยพระที่สวดพระอภิธรรมที่ข้างเมรุ (พระ ๔ รูปสวดหน้าไฟ) แล้วเป็นเสร็จการ

มีประเพณีที่นิยมทำหลังจากเผาจริงแล้วอีกอย่างหนึ่งคือบังสุกุลหรือสดับปรณกกองฟอน ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำนัก เมื่อศพไหม้หมดแล้วเหลือแต่สุมอัฐิอยู่ เจ้าหน้าที่จะใช้เหล็กยาวต้อออกมาจากกองฟอน เจ้าภาพทอดผ้าลงที่ปลายเหล็ก แล้วพระชั้นบังสุกุลหรือสดับปรณกจะนิมนต์พระกิริฎก็ได้

งานเก็บอัฐิ

การเก็บอัฐิถ้าเป็นศพหีบจะเก็บในวันรับพระราชทานเพลิงก็ได้ ถ้าเป็นศพโกศก็เก็บในวันรุ่งขึ้น งานเก็บอัฐินี้เป็นงานของเจ้าภาพ หลังจากเก็บอัฐิแล้วจะมีถวายภัตตาหารพระที่บึงสุกุลด้วยก็ได้ เรียกว่าถวายภัตตาหารสามหาบ จะถวายให้ฉันที่นั่นก็ได้ หรือจะถวายเป็นสำรับหรือปั้นโตนำไปฉันที่วัดก็ได้ แต่เดิมสำหรับพระนี้มีคนหาบมา จึงเรียกว่าสามหาบ

สิ่งของที่ใช้ในการเก็บอัฐิมี

โกศสำหรับบรรจุอัฐิ

ขันพานรองพร้อม ๑ ชุด

น้ำอบไทยขวดใหญ่ ๑ ขวด

เครื่องทองน้อยสักการะอัฐิ ๑ เครื่อง

ลั้งใส่อังคาร ๑ ลั้ง

เงินปลีก

พนักงานพิธีจะแปรอังคารและอัฐิไว้เป็นรูปคน กลุมผ้าไว้ เมื่อถึงเวลาเจ้าภาพจุฐูปเทียนเครื่องทองน้อย แล้วทอดผ้าบังสุกุลบนผ้าที่กลุมอัฐิ พระบังสุกุลทีละรูปจนครบ ๓ รูป แล้วเปิดผ้ากลุม เจ้าภาพพรมน้ำหอมบนอัฐิแล้วโปรยเงินปลีก ต่อจากนั้นก็เก็บอัฐิส่วนที่ต้องการชุบลงในน้ำหอมแล้วบรรจุโกศ อัฐิที่เหลือพนักงานพิธีจะได้ประมวลรวมกับอังคารบรรจุลั้งต่อไป แล้วเชิญโกศอัฐิและลั้งอังคารไปตั้งบนที่ที่จัดไว้ ต่อจากนั้นก็ประเคนภัตตาหาร ภายหลังก็เชิญโกศอัฐิไปบรรจุหรือเก็บรักษาไว้ อังการนำไปบรรจุหรือลอยน้ำตามความประสงค์

การศพตั้งแต่วันถึงแก่กรรมจนรับพระราชทานเพลิง ถ้าเจ้าภาพจะไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่แผนกพระราชพิธี สำนักงานเลขานุการ สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง เจ้าหน้าที่จะชี้แจงรายละเอียดตลอดจนแนะนำอำนวยความสะดวกให้ทุกประการ

อนึ่ง สำนักพระราชวังจะไม่ปฏิบัติการศพทุกกรณีในวันที่ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา และวันคล้ายวันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ.

หลักเกณฑ์เทียบเกียรติยศพระราชทานแก่พระศัพและศัพ

พระศัพพระราชวังศ

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสนชวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระอัครมเหสี	นาหลวง	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเมื่อดอก
สมเด็จพระยุพราช	พระโกศทองใหญ่ มีเศวตฉัตร ๗ ชั้นแนวน	พระเมรุ
(พระบรมศพ)	เหนือพระโกศ	กระบวนแห่พระราชอิสริยยศ
	เครื่องสูงหักทองขวางและชุมสายหักทอง	ราชรถทรงพระโกศพระบรมศพจากท
	ขวาง	ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง
	มโหรีทีก สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี	พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้างเมรุ
	กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทาน	ปี กลองชนะ ประโคมยามที่พระเมรุทุก
	นำสรองพระบรมศพ และประโคมยาม	๓ ชั่วโมงตลอดคืน
	กลางวันกลองกั้นตลอด ๑๐๐ วัน	เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
	พระสงฆ์สวดปกรณ	ที่พระเมรุ

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน, กลางคืนกำหนด ๑๐๐ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน	เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทานฉัตรแขวนสุมพระบรมอัฐิบนพระเมรุ
	นำหลวง พระโกศทองน้อยมีเศวตฉัตร ๕ ชั้นแขวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่นลาดและชুমสายทองแผ่ลาด ตั้งขึ้น แตรฝรั่ง ๒ กลองชนะ ประโคมเวลาบรรพพระราชทานนาสร่งพระศพ และประโคมย่ำยามทุก ๓ ชั่วโมง ถึง ๒๔ นาฬิกา ๑๕ วัน	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ กระบวนแห่พระราชพิธียศ ราชนครหลวงพระโกศพระศพจากที่ประดิษฐานไปยังพระเมรุหลวง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมบรรพจำาช้างเมรุ กลองชนะประโคมย่ำยามที่พระเมรุทุก ๓ ชั่วโมง ถึง ๒๔ นาฬิกา

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์	พระสงฆ์สถาปนา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน, กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นำหลวง พระโกศทองน้อย มีฉัตรชวาลายทอง ๕ ชั้น แหวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรทอง เบญจรงค์ ๕ กลองชนะ ประโคม เวลาบำเพ็ญพระราชทานนาสารพระศพ และ ประโคมย่ำยามถึง ๒๔ น.	เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ที่พระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทาน ฉัตรแขวนสมพระอิสริยยศพระเมรุ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออก พระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพไปยังพระเมรุหลวง กระบวนพระอิสริยยศแห่งพระศพเวียนพระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้าง พระเมรุ

๕ ชุน ยศ,	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ	พระสงฆ์สวดขับปกรณ์ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๑๕ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน	ตั้ง แตรวง แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาบำเพ็ญพระราชทานเพลิง และ ประโคมยามที่พระเมรุจนถึง ๒๔ น. เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ที่พระเมรุ ๕ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทาน ฉัตรขาวสลายทอง ๕ ชั้นแขวนสมมุติ บันพระเมรุ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออก พระเมรุ รทอพระประเทียบเชิญพระโกศพระศพไป ยังพระเมรุหลวง

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
	สังข์ แตรทอง ๑๖ กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานนามสรองพระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน	กระบวนพระอิสริยยศแต่พระศพเวียนพระเมรุ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้างพระเมรุ สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ๑๒ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระเมรุ เสด็จขึ้นพระเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทาน ฉัตรโหมศทอง ๕ ชั้น แขนวสนมพระอัฐิ

๕ ชน, ยศ	๔ เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	๔ เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระราชวงศ์ที่เป็นสะใภ้หลวงซึ่งได้รับพระราชทานตราที่จุฬาลงกรณ์เกล้า	นำหลวง พระโกศมณฑป เครื่องสูงทองแผ่นลาดั้ง แตรงอน แตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานนาสงฆ์พระศพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๑๐ รูป พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน	รทอพระประเทียบเชิญพระโกศพระศพ เครื่องสูงทองแผ่นลาด ๑ สำหรับแห่พระศพ เวียนพระเมรุสังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่างพระเมรุ เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุพระราชทานเพลิง

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศพระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศพระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พระวรวงศ์เธอ	๕ นาหลวง พระโกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรทอง ๕ ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานนาสร่งพระ ศพ พระพิธีธรรมสวดศพพระอภิธรรม ๗ ก็น	รดาเชิญพระโกศพระศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำหรับแห่พระศพ เวียนพระเมรุ สังข์ แตรทอง ๕ แตรฝรั่ง ๒ กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลารับ ๘ พระราชทานเพลิง เสด็จพระราชดำเนินทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์ ๕ เสด็จชนพระเมรุพระราชทานเพลิง

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้าที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ ประถมภาวณมังกุฎไทยขึ้นไป หรือได้รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษ	นาหลวงโกศราชวงศ์ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ แตรงอน แตรฝรั่ง ๑ ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานนาสรังศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เพลิงหลวง รถอัญเชิญโกศศพ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๑ สำรับแท่นเวียนพระเมรุ แตรงอน แตรฝรั่ง ๑ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนพระเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร๕ ไตรทอดถวายพระสงฆ์ สดับปกรณ์ก่อนพระราชทานเพลิง (ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิง เปลี่ยนเป็นทรงทอดผ้าไตร๑๐ ไตร สดับปกรณ์บนพลับพลา)

ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสนช. ๕	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
หม่อมเจ้า ทงที่ ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า หรือที่ไม่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ เจ้าจอม	๕ นาคหลวง หีบทองทับ ฉัตรเบญจา ๔ คัน ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทาน ๕ นาสรงศพ ๕ นาคหลวง หีบทองทับ	๕ ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน เสด็จฯ ชนม์ พระราชทานเพลิง เพลิงหลวง รถอัญเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คันแห่เวียนมรร ปี กลองชนะ ประโคมเวลาแห่เวียนมรรและ เวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๓ ไตรทอดถวาย พระสดับปกรณ์ก่อนพระราชทานเพลิง รถอัญเชิญหีบศพ เพลิงหลวง

พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์

ชั้น, ยศ	เครื่องยศพระราชาชนเมอมรณภาพ	เครื่องยศยศยศพระราชาชนเมอมรณภาพ
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า	๕ นาทหลวง ๕ ไตรเพทราชพระศพ ๕ พระโกศทองน้อย มีฉัตรดาตเหลือง ๕ ชั้น ๕ แขนงเหนือพระโกศ ๕ เครื่องสูงทองแผ่ลวด ๕ สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ๕ ประโคมเวลาบรรพชาชนนาสรังพระ ๕ ศพ และประโคมยามถึง ๒๔ น. ๕ พระสงฆ์สถิตปรกณ ๕ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน ๕ กลางคืน ๑๕ วัน	๕ เครื่องยศยศยศพระราชาชนเมอมรณภาพ ๕ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออก ๕ พระเมรุ ๕ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ประดิษฐาน ๕ ไปพระเมรุหลวง ๕ กระบวนแห่พระอิสริยยศเชิญพระศพ ๕ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่าง ๕ พระเมรุ ๕ สังข์ แตรทอง แตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ๕ ประโคมเวลาบรรพชาชนนาสรังพระ ๕ ประโคมยามถึง ๒๔ น.

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระสังฆราช	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)	เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ที่พระเมรุ เทคนันต์ สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน นิตราดาเหลือง ๕ ชัน แขนงสมุพระบรม อัฐิบนพระเมรุ (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)
	นำหลวง ไตรแพรทรงพระศพ พระโกศกุดั่นน้อย มังคลารัตนาขาว ๓ ชัน แขวนเหนือพระโกศ เครื่องสูงทองแผ่ลวด สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ ราชรถเชิญพระโกศพระศพจากที่ประดิษฐานไปพระเมรุหลวง กระบวนแห่พระอิสริยยศเชิญพระศพ

ช.น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
	ประโคมเวลาว่าพระราชทานนาสรังพระศพ และประโคมย่ำยามถึง ๒๔ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมกลางวัน กลางคืน ๗ วัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ)	พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำทาง พระเมรุ สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาว่าพระราชทานเพลิง และ ประโคมย่ำยามถึง ๒๔ น. เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ที่พระเมรุ เทศน์ สดับปกรณ์ เสด็จขึ้นพระเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน ฉัตรผ้าขาว ๓ ชั้น แหวนสมพระอิสริยยศ พระเมรุ (แต่งกายเครื่องแบบเต็มยศ)

ชั้น, ยศ สมเด็จพระราชาคณะ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระราชาคณะ	นำหลวง ไตรครองถวายสักการ โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรวง ๑๐ คู่ ประโคมเวลาเวียนหน้าทรงศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน พระราชทาน	เพลิงหลวง ธรรมาสน์โกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คู่ แตรวง ๑๐ คู่ ประโคมเวลาเวียนหน้า และเวลารับ พระราชทานเพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้าง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูป (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสกลบนพลบปลา แล้วเสด็จ ขึ้นเมรุพระราชทานเพลิง) (แต่งกายเครื่องแบบครุฑ)

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พระราชอาคันตุกะในเจ้าคณะ รอง (หิรัญบัฏ)	๕ นาหลวง ไตรครองถวายสุกัศพ โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานนาสรงศพ ๕ พระพิธีธรรมสวดศพพระอภิธรรม ๓ ค่ำ	เพลิงหลวง รถอาสน์โกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ ค่ำ แห่เวียนมร ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนมร และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอดถวาย ๕ พระสงฆ์บังสุกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร บังสุกุลบนพลับพลา แล้ว ๕ เสด็จขึ้นมรพระราชทานเพลิง)

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อมรณภาพ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พระราชกณะชนธรรม	๕ นาทหลวง โกศโถ ฉัตรเบญจา ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานนาสรังศพ	เพลิงหลวง รถอัฐิโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนมรุ ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง
พระราชกณะชนเทพ, ราชและพระราชกณะ สามัญ	๕ นาทหลวง หีบทองทับ	เพลิงหลวง รถอัฐิหีบศพ
พระครูสัญญาบัตร	๕ นาทหลวง หีบเชิงชาย	เพลิงหลวง

ข่าวการและสมเด็จพระ

ช, ยศ	เกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
๑. ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ถึงอสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่ง	นำหลวงโกศกุดน้อยฉัตรครองแตรองน เตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานนาบาศพ และประโคมประจายาม	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุราชรถเชิญจากที่ประดิษฐานไปยังเมรุกระบวนอิสริยยศเชิญศพพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่างเมรุ
๒. ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ปรัตนราชวราภรณ์	พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ วันทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเบเตมยศ)	แตรองน เตรฝรั่ง ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทานเพลิงเสด็จพระราชดำเนิน ทรงทอดผ้าไตรบังสกลเสด็จขึ้นเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเบเตมยศ)

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสนชวติ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
นายกรัฐมนตรี, ประธานวุฒิสภา, ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานศาลฎีกา ซึ่งถึงอนิจกรรม ในขณะดำรงตำแหน่ง	นำหลวงโกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรวง ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานหน้าอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเครื่องยศ)	รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แท้เวียนเมรุ แตรวง ๑๐ ประโคม เวลาเวียนเมรุและเวลารับพระราชทาน เพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่าง เมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้าไตรให้ ทายาททอดถวาย พระสงฆ์บังสกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นเมรุทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเครื่องยศ)

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
ประธานองคมนตรี และ องคมนตรี ที่ถึงแก่ อนิจกรรม ในขณะที่ ดำรงตำแหน่ง	นำหลวง โกศมณฑป ฉัตรเครื่อง แตรวง ๑๐ แตร ๑๐ ประโคมเวลาพระราชทาน พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ วัน พระ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน พระ ราชทาน	รดอัฐโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน แท้เวียนมรุ แตรวง ๑๐ แตร ๑๐ ปี่ กลองชนะ ๑๐ ประโคม เวลาเวียนมรุ และเวลาบรรพพระราชทาน เพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำข้างมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้าไตร ให้ทนายเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสกุลที่โกศศพ เสด็จขึ้นมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบเครื่องยศ)

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
รัฐมนตรีว่าการ และ รัฐมนตรีช่วยว่าการ ซึ่ง ถึงอนิจกรรม ในขณะที่ ดำรงตำแหน่ง เจ้าพระยาสุรพรวณัญ หรือที่เรียกว่าที่เกยดำรง ตำแหน่งเสนาบดี	โกศไม้สิบสอง นอกนั้นเหมือนเกียรติยศของกมณตรี นำหลวง (ถ้าเป็นหม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ พระราชทานโกศมณฑป) โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่อง แตรวง ๑๐ ประ โคมเวลารับพระราชทานนาบายศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลงาน ๗ วัน พระราชทาน	เหมือนเกียรติยศของกมณตรี รถวอเชิญโกศศพ ฉัตรเครื่อง ๑๐ คัน เทวียนเมรุ แตรวง ๑๐ ประโคม เวลาเวียนเมรุ และเวลาพระราชทาน เพลิง พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมประจำช่าง เมรุ เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้าไตร ให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสกุลที่โกศศพ

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
เจ้าพระยาที่ไม่ได้รับพระราชทานสุพรรณบัฏ หรือ ทรัพย์สิน, จอมพล, รัฐมนตรีสั่งราชการที่ถึงแก่กรรม ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง, ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชนิติสิริภรณ์ ประถมภรณ์ช้างเผือก, มหาวิกรมภัญ และมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก	นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ๑๑ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	๑๑ เศด็จขึ้นเมรุ ทรงจุดเพลิงพระราชทาน (แต่งกายเครื่องแบบครุยศ) เพลิงหลวง รถอเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แท่นเวียนเมรุ ๑๑ กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรให้ทอดถวายพระสงฆ์ บังสุกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้าไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวาย พระสงฆ์บังสุกุลที่โกศศพ ๑๐ ไตร แล้วทรงจุดผู้แก่พระราชทานเพลิงเผาศพ)

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุล- จอมเกล้า แต่ไม่ได้ดำรง ตำแหน่งหน้าที่ราชการ จนถึงอนิจกรรม	๕ นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราช- ทานนำอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	เพลิงหลวง รถอัญเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ คัน แท้เวียนมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนมรุ และ เวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรให้ทอดถวายพระสงฆ์ บังสุกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร (ถ้าเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานผ้า ไตรให้ทายาทเชิญไปทอดถวายพระสงฆ์ บังสุกุลที่โกศศพ ๑๐ ไตร แล้วทรงจุด ผูกแถวพระราชทานเพลิงเผาศพ)

ชุน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
๑. รัฐมนตรีถึงแก่กรรมขณะดำรงตำแหน่ง	๕ นำหลวงโกศโต (ถ้าเป็นราชินิกุลหรือราชินีกุลพระราชนิกุล) ๕ ฉัตรเบญจา	เพลิงหลวง รถอเชิญที่บศพ ๕ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนเมรุ ๕ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และเวลารับพระราชทานเพลิง
๒. ผู้ที่ได้รับการพระราชอิสริยาภรณ์ประดมาภรณ์มงกุฎไทย	๕ นำอาบศพ ๕ นำหลวง ๕ หีบทองลายสลัก ๕ ฉัตรเบญจา ๔ คัน ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราชทานอาบศพ	๕ เพลิงหลวง ๕ รถอเชิญที่บศพ ๕ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนเมรุ ๕ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาเวียนเมรุ และรับพระราชทานเพลิง

๕ ชุน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
ประธานศาลฎีกา, รัฐมนตรีว่าการ และรัฐมนตรีช่วยว่าการ		
สตรีผู้มียศที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ	๕ นำหลวง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา ปี กลองชนะ ประโคมเวลารับพระราชทาน ๕ นำอาบศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน	๕ เพลิงหลวง รถอัญเชิญโกศศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท่งเวียนเมรุ ปี กลองชนะ ประโคมเวลาเวียนเมรุและ เวลารับพระราชทานเพลิง พระราชทานผ้าไตรทอดถวายพระสงฆ์ บังสกุลก่อนรับพระราชทานเพลิง ๕ ไตร

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
๕ ผู้ได้รับพระราชทาน ตราทียจุลจอมเกล้า	๕ นำหลวง ทิบทองลายสลัก ฉัตรเบญจา ๔ ก้าน ปีกลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลารับพระราช- ทานนาอาบศพ	เพลงหลวง รถอวเชิญหีบศพ ฉัตรเบญจา ๑๐ แท้เวียนแม่ ปี กลองชนะ ๑๐ ประโคมเวลาแห่เวียน แม่ และเวลารับพระราชทานเพลิง
เจ้าหมื่น พระยาทิมยศ ๕ ชนมหาเสวกหรือมหา- อำมาตย์ นายพลทหาร บก-เรือ-อากาศ และ นายพลตำรวจ, ข้าราชการ การพลเรือนสามัญชน	๕ นำหลวง ทิบทองลายสลัก	เพลงหลวง รถอวเชิญหีบศพ

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
พิเศษ, พนักงานเทศบาลพิเศษ และผู้ที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ทวีติยาภรณ์ช้างเผือกหรือมงกุฎไทย		
สตรีผู้มีเกียรติที่ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ดิศยศจุลจอมเกล้า	นำหลวง หีบศพ	เพลิงหลวง
ผู้ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์ดิศยศจุลจอมเกล้าพิเศษ	นำหลวง หีบทองทราย	เพลิงหลวง รถอวเชิญหีบศพ

ชั้น, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
ตรีการราชวังเผือก- มงกุฎไทย, ตีดยจุลจอม- เกล้า ซึ่งเบนตราสีบ ทะกุด และสตรีที่ได้รับ พระราชทานราชอิสริยา- ภรณ์จุลจอมเกล้า	นำหลวง ทิบเชิงชาย	เพลิงหลวง
หมื่น, ขุน, หลวง, รอง เสวก, รองอำมาตย์, นายร้อยทหารบก-เรือ- อากาศ, นายร้อยตำรวจ,		

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
ข้าราชการพลเรือนสามัญ ชั้นตรี, สมาชิกกองอาสารักษากันแดนตั้งแต่ นายหมวดตรี, พนักงานเทศบาลตรี, สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาเทศบาลถึงแก่กรรม ขณะดำรงตำแหน่ง, ผู้ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์เบญจมาภรณ์ช้างเผือก-มงกุฎไทย, ตติยานุจุลจอมเกล้า ซึ่ง		

๕ ชน, ยศ	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อสิ้นชีวิต	เครื่องเกียรติยศที่พระราชทานเมื่อพระราชทานเพลิง
๘ เป็นตราสืบตระกูล หรือ ผู้ได้รับพระราชทาน รัตนวราภรณ์รัชกาลปัจจุบัน		

หมายเหตุ การเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระราชทานเพลิงบนเมรุ หมายถึงเฉพาะศพที่ได้รับพระบรมราชานุญาต
ให้รับพระราชทานเพลิงที่เมรุหลวง ถ้าไม่ใช่เมรุหลวง หากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จ
พระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง ก็ทรงจุดผู่แก่พระราชทานเพลิง.

คำเตือน
การปฏิบัติราชการในราชสำนัก
ของ
พลตรี หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์

คำเตือน การปฏิบัตินิราชการในราชสำนัก

ในระหว่างที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการพระราชวัง เมื่อได้พบเห็นข้อบกพร่องหรือความไม่เรียบร้อยในส่วนราชการต่างๆ ของสำนักพระราชวัง ก็ได้ตักเตือนข้าราชการผู้มีหน้าที่นั้นๆ หรือเมื่อได้พบสิ่งใดที่ควรแก้ไขเปลี่ยนแปลง ก็ได้ปรับปรุงการปฏิบัตินิราชการให้เหมาะสมแก่กาลเทศะในปัจจุบัน เช่นการปฏิบัติในการพระราชพิธีบางประการเป็นต้น

ในส่วนการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระเบียบปฏิบัติในการพระราชพิธี เมื่อได้ส่งการไปประการใดแล้ว ก็ให้เจ้าหน้าที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะเป็นระเบียบราชการที่จะต้องยึดถือปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต เกิดเป็นระเบียบประเพณีต่อไป บางเรื่องนอกจากระเบียบปฏิบัติในการพระราชพิธี ก็ได้นำมากล่าวในที่ประชุมหัวหน้ากอง ซึ่งประชุมเป็นประจำเดือน

หัวหน้ากองต่างๆ ก็รับทราบและรับไปปฏิบัติ หรือส่งปฏิบัติอยู่แล้ว แต่การตักเตือนข้อบกพร่องในหน้าที่ราชการส่วนปลีกย่อย ข้าพเจ้ามักจะเตือนด้วยวาจาในเหตุการณ์เฉพาะหน้ากับข้าราชการผู้มีหน้าที่นั้นๆ ในระยะก่อนที่ข้าพเจ้าจะพ้นหน้าที่ราชการไปโดยเกษียณอายุ ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าคำเตือนในประสพการณ์ของข้าพเจ้า อาจเป็นประโยชน์ต่อราชการในราชสำนักอยู่บ้างไม่มากนักน้อย และโดยส่วนรวมอาจจะเป็นการกระตุ้นให้ข้าราชการอื่นได้สำงวรระมัดระวังในหน้าที่ยิ่งขึ้น คำเตือนที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้ มิได้

หมายความว่าข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ราชการอยู่ในขณะนั้นบกพร่องเป็นการ
 ทำหิ เพราะในบางกรณีอาจปฏิบัติกันอยู่ดีแล้ว หากแต่ข้าพเจ้ามีความ
 ประสงค์จะให้ทราบกันทั่วๆ ไป เพื่ออาศัยเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่ชอบ
 เท่านั้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็ขอได้โปรดอย่าเห็นว่าข้าพเจ้าก็จะพ้น
 หน้าที่เลขาธิการพระราชวังไปแล้ว ยังจะมาส่งกิจการในหน้าที่อยู่อีก เป็น
 การก้าวถอยหน้าที่ไม่เข้าเรื่อง ที่ทำไปนั้นก็เพราะเป็นห่วงและรักงานที่ตนได้
 สนองพระมหากรุณาธิคุณมาเป็นเวลาถึง ๒๐ ปี ซึ่งนับว่าเป็นเวลานานพอ
 สมควร จึงได้ประมวลคำตักเตือนนี้รวมไว้ เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน และ
 ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติราชการเพื่อความเจริญ ซึ่งนอกจากจะเป็นความเจริญ
 ในหน้าที่ราชการของข้าราชการผู้นั้นโดยเฉพาะแล้ว ยังจะก่อให้เกิดความ
 เจริญส่วนรวม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของราชการในราชสำนักอีกด้วย
 คำเตือนการปฏิบัติราชการในราชสำนักเท่าที่เห็นจำเป็นและนึกได้ มีบาง
 ประการดังนี้ คือ :-

การทรงบาตรในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลขึ้นปีใหม่

การพระราชพิธีนี้ ถ้าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
 เสด็จพระราชดำเนินด้วย ให้จัดน้ำล้างพระหัตถ์ถวาย และถ้าสามารถจักได้
 ให้จัดถวายพระบรมวงศ์ ตั้งแต่พระเจ้าบรมวงศ์ขึ้นไปที่เสด็จไปในงาน
 พระราชพิธีนี้ทุกพระองค์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของกองมหาดเล็กเตรียมภาชนะไป
 ใช้ให้เพียงพอ

งานเสด็จออกรับคณะทูตเฝ้าฯ ถวายพระพร ในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ให้จัดตกแต่งพระที่นั่งมุลสถานให้เรียบร้อย งดงาม จัดดอกไม้ตั้งแจกันใบใหญ่ เวลาคณะทูตเฝ้าฯ เปิดพระทวารจะได้เห็นภายในงดงาม ควรจัดดอกไม้เป็นฉากในพระทวาร กับเปิดพระทวารระหว่างท้องพระโรงกลางและพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ตกแต่งภายในให้เรียบร้อย แต่ปิดพระเกล็ด้านหลังจนกว่าท้องพระโรงหลังจะซ่อมเสร็จ และให้เปิดน้ำพุด้วย ส่วนมุขกระสันทั้ง ๒ ด้าน ก็ให้ตกแต่งให้เรียบร้อยงดงาม

เวลาทูตเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสาส์น หรืออักษรสาส์นตราตั้ง ก็ให้จัดเช่นเดียวกัน เว้นมุขกระสันด้านที่ทูตไม่ได้เข้าไป และไม่ต้องปิดพระเกล็ด้านหลังพระที่นั่ง สมมติเทวราชอุปบัติ และไม่ต้องกันพระฉากที่พระทวารอย่างที่ทำอยู่ในเวลานี้

งานพระเมรุและงานเมรุ

๑. งานพระราชทานเพลิงที่ทรงจุดผัดแค เมื่อชิงผัดแคแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสายผัดแคให้เรียบร้อยตลอดจนขดผัดแค อย่าให้สายผัดแคพับ ซึ่งจะทำให้ชนวนสะดุด สำหรับที่กันเพลิงใต้โกศศพนั้น ให้ตรวจดูอย่าให้ไฟกระโดดติดอีกซีกหนึ่งซึ่งเคยปรากฏมาแล้ว ทุกคราวให้มีหัวหน้าเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ ถ้าเกิดการขัดข้องเสียหายจะได้มีผู้รับผิดชอบโดยตรง

๒. เมื่อเสร็จการพระราชทานเพลิงทอนแรก (เผาหลอก) แล้ว ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะเก็บดอกไม้ธูปเทียนหรือทำความสะอาด ให้ปิดฉากบัง

เพลิงเสียก่อนแล้วจึงปฏิบัติการนั้น ๆ หาไม่แล้วผู้ไปในงานจะมองขึ้นไปเห็นเจ้าหน้าที่ชนรูปเทียนกันไกลาหลดูไม่งาม

๓. ถ้างานพระเมรุหรือเมรุมีติดต่อกัน ปรากฏว่าการตั้งโต๊ะเก้าอี้มักจะจัดทั้งไว้ บางงานตั้งหลายวัน ผู้คนมักจะจับสกปรก ฉะนั้นทุกครั้งที่จะมีงานพระราชทานเพลิงพระศพหรือศพต่อ ๆ ไป ให้เจ้าหน้าที่ทำความสะอาดพลับพลาอิศริยาภรณ์ตลอดจนโต๊ะเก้าอี้ที่ตั้งแต่งทั้งไว้ให้สะอาดเรียบร้อย

การส่งผู้ที่ได้รับเชิญมาในงานพระราชทานเลี้ยงประมุขของรัฐ

ในการถวายพระกระยาหารหรือพระราชทานเลี้ยงอาหารประมุขของรัฐ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว เคยเรียกข้าราชการผู้ใหญ่มาช่วยข้าพเจ้าส่งผู้ที่ได้รับเชิญกลับ แต่ยังไม่ได้สั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ต่อไปให้มีข้าราชการสำนักพระราชวังชั้นผู้ใหญ่ เช่น เลขาธิการหรือรองเลขาธิการพระราชวังเป็นต้น ยืนส่งผู้ที่ได้รับเชิญจนหมดในฐานะเจ้าของงาน

การถอนเครื่องพระราชพิธี

ปรากฏว่าเมื่อเสร็จงานพระราชพิธีแล้ว เจ้าหน้าที่มักจะรีบถอนเครื่องพระราชพิธี บางครั้งถอนทั้งที่พระราชวงศ์หรือผู้มาเฝ้าฯ ยังถวายสักการะอยู่ เป็นการไม่สมควร และสังเกตเห็นเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปถอนเครื่องพระราชพิธี มักจะแต่งกายไม่เรียบร้อย บางคนก็ถอดเสื้อชั้นนอกเหลือแต่

ชั้นใน เพราะว่าเสร็จงานแล้ว ไม่คำนึงว่าจะเป็นการขาดระเบียบและไม่มุงตมตามต่อผู้พบเห็น ฉะนั้น ให้รอจนผู้มาเฝ้า ๆ กลับแล้วจึงถอนเครื่องพระราชพิธี และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติภารกิจต้องแต่งกายให้เรียบร้อย

อนึ่ง ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เมื่อแขกกลับหมดแล้ว ให้รีบตรวจดูสิ่งของซึ่งอาจจะมีผู้ทำตกไว้ ถ้ามีสิ่งของตกอยู่ก็ให้เก็บนำมามอบผู้บังคับบัญชาโดยด่วน โดยมากมักจะเป็นราชอิสริยาภรณ์หรือเครื่องอาภรณ์ต่างๆ ขอให้ทุกคนซื่อสัตย์ต่อหน้าที่เพื่อชื่อเสียงของราชสำนัก

การถอนพระราชอาสน์

ในงานเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ยกช่อฟ้าโบสถ์ วังศิวลาภุช หรือเปิดอาคารต่าง ๆ ปรากฏว่าเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับ แต่แขกผู้มาร่วมพิธียังไม่หมด เจ้าหน้าที่มักจะถอนพระราชอาสน์ทันที ทำให้เกิดการโกลาหลและลดเกียรติของงานลงทันทีต่อไปให้รอไว้ก่อนจนกว่าผู้มาในงานกลับกันหมดแล้ว เว้นแต่งานที่จะต้องเปลี่ยนแปลงสถานที่ เช่น เสด็จฯ งานรื่นเริงที่สวนอัมพร ซึ่งเมื่อเสด็จฯ กลับแล้วจะต้องจัดสถานที่ใหม่ก็ถอนได้

ในการตั้งเก้าอี้สำหรับผู้มาเฝ้า ๆ แวดหน้าให้มีโต๊ะเล็กสำหรับวางพวงน้ำและที่เขียนหรีดด้วย การตั้งโต๊ะและที่เขียนหรีดให้เป็นหน้าที่หมวดวรอาสน์ปฏิบัติเป็นประจำ

รดยนตร์พระที่นั่ง

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปที่ใด เมื่อเสด็จลงจากรดยนตร์พระที่นั่งแล้ว ให้รดยนตร์พระที่นั่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะเคลื่อนที่ได้ทันที อย่า

ให้มีสิ่งใดขวางหน้ารถยนต์พระที่นั่ง ถ้าสารพัดรถยนต์พระที่นั่งมีกิจจำเป็นที่จะไปพบนารถยนต์พระที่นั่ง ก็ให้มีพนักงานหมวดยานยนต์หลวงอื่นอยู่เฝ้าและพนักงานผู้นั้นต้องขับรถยนต์พระที่นั่งคันนั้นได้

อนึ่ง ปรากฏว่าพนักงานที่จะขับรถยนต์พระที่นั่งได้มีอยู่น้อย ให้แผนกพระราชพาหนะฝึกพนักงานที่ขับรถยนต์ได้ดี มีความประพฤติเรียบร้อย มีสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจดี ให้ขับรถยนต์พระที่นั่งได้สำรองไว้หลาย ๆ คน

สารพัดรถยนต์พระที่นั่งที่มีอายุมาก ก่อนจะขอต่อยุทธการ ให้ได้รับการตรวจร่างกายโดยละเอียดทุกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หู ตา และประสาท

ส่วนการปฏิบัติตนในหน้าที่ของพนักงานหมวดยานยนต์หลวง ได้มีคำสั่งวางระเบียบไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ให้หัวหน้าตรวจตราให้พนักงานปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

กระบวนรถยนต์พระที่นั่ง

เคยปรากฏว่ากระบวนรถยนต์พระที่นั่ง เมื่อเรือพระที่นั่งทรงเกิดอุปสรรคเดินทางไม่ได้ ต้องเปลี่ยนทรงเรือลำอื่นในกระบวนแต่เรือที่ทรงนั้นมีสภาพไม่เรียบร้อย เช่น ม่านชาดชำรุด ภายในเรือไม่สะอาดเรียบร้อยเป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะเจ้าหน้าที่สนใจแต่เฉพาะเรือพระที่นั่งให้มีสภาพเรียบร้อยสะอาดงดงาม แต่เรือกระบวนลำอื่นที่มีเครื่องประกอบตกแต่งชำรุดก็มีได้เปลี่ยนทำให้ดีและเรียบร้อยสมเป็นกระบวนเรือพระที่นั่ง ต่อไป

ขอให้ตรวจตราดูแลเรือทุกลำในกระบวน เช่น เบาะ ม่าน หลังกา อย่าให้ขาด ชำรุด หรือสกปรก เรื่องนี้เคยสั่งให้จัดเตรียมกระบวนเรือเสด็จพระราชดำเนินไว้ให้พร้อมแล้ว แต่ขอกำชับอีกครั้ง

ภักตาทหารถวายพระ

ภักตาทหารที่จัดถวายพระในการพระราชพิธีนั้น ทำมาจากพระบรมมหาราชวัง และต้องทำก่อนเวลาถวายพระเป็นเวลานาน อาหารที่ควรจะได้ฉันร้อน ๆ เช่น แกงจืด จึงได้จัดหาหม้อเกาเหลาไว้ให้ใช้ เพื่อได้รักษาความร้อน ฉะนั้น ขอให้ตรวจดูเป็นพิเศษ ให้แกงนั้นร้อนจริง ๆ เช่น ให้มีถ่านไฟแดง ๆ ในหม้อไฟ

ในการปรนนิบัติพระขณะฉันภักตาทหาร โดยมากเมื่อน้ำเข้าไปถึงแล้ว มักจะปล่อยไว้จนฉันเสร็จ แล้วจึงจะนำน้ำชาร้อนเข้าไปถวายพระ อีกครั้งหนึ่งเป็นเสร็จหน้าที่ ไม่ค่อยจะคอยเติมเมื่อท่านฉันหมด โดยเฉพาะโซดาพระภิกษุที่ชราท่านชอบฉัน ขอให้หมั่นตรวจถ้าพร้อมก็รีบนำไปเติม ไม่ต้องรอให้ผู้ปรนนิบัติจะเรียกขอ เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของมหาดเล็กรับใช้

หน้าที่มหาดเล็กรับใช้

ตามปรกติก่อนจะตั้งเครื่องภาชนะในการรับประทาน เป็นหน้าที่มหาดเล็กจะต้องเช็ดถูภาชนะนั้นๆ ให้สะอาด ขอให้ใช้ผ้าที่สะอาด ถ้าเช็ดด้วยผ้าชิ้นก็ให้ใช้ผ้าแห้งเช็ดให้สะอาดอีกครั้ง มิฉะนั้นกลิ่นที่เกิดจากกลิ่นของผ้าจะติดภาชนะนั้นๆ

มหาดเล็กผู้มีหน้าที่ยกอาหารและเครื่องคัม ในบางกรณียกไปทิ้งไว้เพื่อรอเวลาที่จะนำเข้าไปให้ หรือประจบกับเป็นเวรออกมหาดเล็กผู้อื่นมาปฏิบัติหน้าที่แทน ก่อนที่จะนำเข้าไปตั้งให้ตรวจอาหารนั้น ๆ อย่าให้มีมกหรือแมลงตกอยู่ในอาหาร หรือถ้าอาหารที่ควรจะต้องในสภาพที่ร้อน เช่น น้ำซาก็ให้จัดการเปลี่ยนเสียใหม่ สำหรับอาหารบางชนิดถ้าเบี๋รับลมไว้นานอาจจะเหม็นสะโอมได้ เช่น แดงโม สับปะรด ส้ม หรือน้ำส้มคั้น เป็นต้น ให้ตรวจดู ถ้าไม่ดีก็อมกลิ่นสะโอมก็ให้จัดเปลี่ยนเสียใหม่

โดยเฉพาะมหาดเล็กเชิญเครื่อง ก่อนจะนำเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย ต้องเทียบดูให้เรียบร้อยทุกคราว และให้ระมัดระวังเป็นพิเศษอย่างยิ่ง

หน้าที่มหาดเล็กชาวที่

ให้ตรวจตราดูแลสถานที่และภาชนะเครื่องตกแต่งประจำสถานที่ให้มีสภาพสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ สิ่งใดชำรุด ถ้าซ่อมทำเองได้ก็ให้ดำเนินการซ่อมทำ ถ้าซ่อมเองไม่ได้ให้รีบรายงานขอซ่อม และต้องติดตามเรื่องนั้นให้เป็นผลโดยรวดเร็ว

ให้ตรวจไฟฟ้าและน้ำตลอดจนชักโครกให้เป็นที่น่าเรียบร้อย ทุก ๆ เย็นเวลาเปิดไฟให้ตรวจโคมไฟฟ้าทุกดวง ถ้าเสียต้องรีบเปลี่ยน และต้องทำความสะอาดทั้งโคมและดวงโคมอยู่เสมอ กระจกพระเกล้าให้หมั่นเช็ดถูเป็นครั้งคราว ลูกบิดกลอนต่าง ๆ ต้องหมั่นขัดและตรวจให้ใช้การได้สะดวก

ผู้ดูแลพระที่นั่งที่มีคนเข้าชม ขอให้ทำความสะอาดฝุ่นละอองทุกเช้าเวลาเข้าเวร ได้ขอพระราชทานเครื่องแต่งกายให้แล้ว ต้องระวังให้เครื่อง

แต่งกายสะอาดหมดจด เวลาผู้ชมถ่ายรูปพระที่นั่งจากข้างนอกก็ให้หลบเข้าไปเสียข้างใน อย่าออกมายืนดูเขาถ่ายรูปที่พระทวารหรือพระบัญชา เมื่อผู้ชมซักถามอะไรก็ตอบด้วยความนอบน้อมแสดงกิริยาให้สุภาพเรียบร้อยเสมอ ถ้าเขาให้รางวัลก็ขอร้องอย่ารับ และปฏิเสธเขาอย่างนุ่มนวล เพื่อเกียรติศักดิ์ของราชสำนักเป็นส่วนรวม

เมื่อเวลาฝนตงั้เค้า ต้องเตรียมตัวที่จะปิดบานพระแกล ถ้าเห็นว่าฝนจะตกแน่ก็ปิดบานพระแกล เมื่อฝนหยุดตก หรือตกปรอยๆ ไม่สาตกก็เปิดบานพระแกล ไม่ต้องเตือนให้เปิด เมื่อเปิดแล้วก็ทำความสะอาดส่วนที่เปียกละอองฝน เช่นขอบพระบัญชาเป็นต้น

ผู้ที่เข้าไปเฝ้าฯ จะเป็นเรื่องคนตรีก็ดี แบกมินตัน เอ็กเซอร์ไซส์ หรือถวายพระอักษรทูลกระหม่อมก็ดี ให้ถือว่าเป็นแขกผู้มีเกียรติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ฉะนั้น ขอให้ต้อนรับและช่วยเหลือตามแต่จะทำได้ เช่นช่วยยกสิ่งของทั้งมาและกลับ ช่วยเหลือเขา อย่าดูค้าย ถ้ายังไม่เสด็จออกก็จัดหาที่นั่งพักรอคอย และติดต่อเจ้าหน้าที่จัดน้ำเลี้ยงเป็นต้น กิจการเหล่านี้ให้ถือว่าเป็นถวาย ไม่ได้ทำให้แก่แขกเหล่านั้น จึงไม่เป็นการเสียเกียรติอย่างใด

หน้าที่มหาดเล็กห้องพระบรรทม

มหาดเล็กห้องพระบรรทมมีหน้าที่ปฏิบัติราชการประสานกับคุณข้าหลวง ขอให้ดูแลห้องพระบรรทม หมั่นเช็ดถูให้สะอาดโดยทั่วไปทุกซอกทุกมุมโดยเฉพาะห้องสรงให้สะอาดเรียบร้อย น้ำเดินสะดวก เครื่องทำน้ำ

ร้อนให้ใช้งานได้อีกอยู่เสมอ ชักข้ออย่างไรให้รับดำเนินการแก้ไขเสีย ที่ลงพระบงกชต้องให้สะอาดเรียบร้อยใช้การได้สะดวกก็ ทำความสะอาดแปรงพระหน้ และมิตโกนพระมัสสุ อย่าให้ยาสีพันติดค้างที่แปรง และมิตโกนก็ให้ล้างสบู่หรือครีมโกนหนวดออกให้หมดและเช็ดให้แห้ง โดยเฉพาะใบมิตโกนต้องเช็ดให้แห้งจริงๆ ถ้ามีน้ำคิอยู่ จะเกิดสนิมทำให้ใบมิตทื่อและต้องหมั่นเปลี่ยนทั้งแปรงและใบมิต เมื่อเห็นว่าเสื่อมคุณภาพไม่ต้องรอพระราชกระแสรับสั่ง พระสงฆ์และแปรงเส้นพระเจ้าให้หมั่นทำความสะอาด ควรมีไว้สัก ๓ ชุด เมื่อเปลี่ยนแล้วก็ถอนองค์เก่ามาล้างสบู่ เช็ดและตากให้แห้ง หุ้มพลาสติกหรือห่อผ้าสะอาดๆ เตรียมไว้สับเปลี่ยนกับองค์ที่ถวายทรงใช้

ทุกๆ เย็นเวลาทำพระที่ ก่อนรูดพระวิสูตร ควรยกพระยี่ภู่ออกทำความสะอาดพระแท่นบรรทม ทั้งข้างบนข้างล่าง และตรวจพระยี่ภู่และพระเขนย โดยเฉพาะตามตะเข็บอย่าให้มีแมลงหรือสัตว์อาศัยอยู่ เช่นพวกแมงคาเรือง แมงมุม แมลงป่อง จิ้งจก ฯลฯ ซึ่งตามปกติก็ไม่ควรจะมี แต่เพื่อความสะอาดและไม่ประมาท

เรื่องการจัดเตรียมเครื่องแต่งพระองค์นั้น เคยได้สั่งให้ถ่ายรูปไว้ชุดใดชุดอย่างไร เข้ากับพระมาลา กระบี่ จลองพระบาทอย่างไร ระวังอย่าให้ผิดพลาดได้ รวมทั้งการประดับราชอิสริยาภรณ์ ทั้งของไทยและต่างประเทศให้ถูกต้องตามหมายและเหตุการณ์ เช่นงานทูตเผ่าฯ ทูตเกล้าฯ ถวายพระราชสาส์นหรืออักษรสาส์น ถ้าเป็นงานไว้ทุกข์ก็อย่าลืมแขนทุกข์ในเรือนแขนทุกข์นี้ ขอให้จัดหาผ้าโปร่งตัดเย็บถวาย อย่าใช้สักหลาด

เพราะผ้าโปร่งชนิดนี้เขาทำไว้สำหรับการไว้ทุกข์โดยเฉพาะ เคยส่งมาเป็นการส่วนตัวจากประเทศฝรั่งเศสและแบ่งส่งมาไว้ถวายทรงใช้ครั้งหนึ่งแล้ว แต่นานมาแล้วขอให้ตรวจดู ถ้าหมกก็จัดการส่งเข้ามา ถ้าเย็บต้องเย็บสองชั้น มิฉะนั้นจะบางเกินไปไม่งาม จดลองพระองค์ทุกชุดก่อนจัดถวายต้องตรวจเนื้อผ้าและคุม อย่าให้ขาดหรือเป็นจุดเป็นรอย ถ้าปรากฏว่ามีขาดหรือเป็นจุดเป็นรอยให้แก้ไข ถ้าแก้ไขไม่ได้ก็ให้เลื่อนเสีย อย่างนั้นไปถวายทรงอีกต่อไป ความจริงเป็นหน้าที่พนักงานพระภูษาจะต้องตรวจก่อนซัก ถ้าขาดก็ต้องเย็บต้องซ่อมเสียก่อน และเมื่อซักรีดแล้วก่อนเชิญขึ้นส่งห้องพระบรรทมก็ต้องตรวจตราให้ดีเสียก่อน เพราะอาจเกิดชำรุด ในขณะที่ซักหรือรีดก็ได้

ตามปกติ ก่อนเสด็จเข้าพระที่ เสด็จไปทรงจุดธูปเทียนสักการะพระรัตนตรัยในห้องพระก่อน เมื่อเสด็จออกจากห้องพระแล้ว มหาดเล็กห้องพระบรรทมหรือคุณข้าหลวงจะต้องตรวจธูปเทียนที่ทรงจุดให้ปักบนที่ปักให้มั่นคง อย่าให้ล้มลงได้

คลังเครื่องโต๊ะ

เคยปรากฏว่ามีสิ่งของเก่าชำรุดใช้การไม่ได้อยู่เป็นจำนวนมากเสมอานาน ๆ ก็ให้สำรวจทำบัญชีขอจำหน่ายเสียบ้าง ผ้าปูโต๊ะที่ขาดหรือมีจุดจะตัดทอนนำไปใช้อย่างอื่นได้หรือย่อลงมาสำหรับปูโต๊ะเล็กลงไปก็ให้พิจารณาดำเนินการ อย่าเก็บทิ้งไว้โดยเปล่าประโยชน์แล้วขอเบิกใหม่เป็นการสิ้นเปลือง ที่หน้าชาจีนเขาจัดเป็นชุด เวลาจัดนำออกรับแขก ขอให้ตรวจว่าดู

เข้าชุดกันหรือไม่ทั้งขนาดทั้งสีและลาย จัดผิออกไปอายุเขา ทั้งนี้รวมทั้ง
จาน ชาม มีด ช้อนช้อมถ้วย สำหรับมีด ช้อนช้อมนั้นให้หมั่นตรวจ
อย่าให้ลอกหรือเป็นสนิม ถ้าปรากฏว่าเป็นเช่นนั้นก็ให้จัดดำเนินการชุบ
เสียใหม่อย่านำออกมาใช้

สัตว์เลี้ยง

สัตว์ต่าง ๆ ที่มีผู้นามาถวาย ส่วนมากมักจะเป็นสัตว์ที่มีลักษณะดี
หรือลักษณะประหลาด หายาก จึงขอให้ผู้เลี้ยงเลี้ยงด้วยความเอาใจใส่
เลี้ยงด้วยความเมตตา สถานที่เลี้ยงดูแลให้สะอาด เคยตรวจเห็นมีมดตอม
อาหารที่จัดไว้ให้สัตว์ บ่อน้ำสำหรับให้สัตว์กินก็ขอให้หมั่นวิดและเปลี่ยน
น้ำใหม่ เคยพบมีเศษอาหาร หนู ไข่มดมาตอมจนมูลสัตว์ตกจมอยู่ทำให้น้ำสกปรก
ผู้เขี่ยวชาญในเรื่องอาหารสัตว์เคยให้คำแนะนำไว้แล้ว สัตว์
ชนิดใดต้องเลี้ยงด้วยอาหารประเภทใด ขอให้เจ้าหน้าที่ศึกษาในเรื่อง
อาหาร และให้อาหารตามประเภทของสัตว์นั้น ๆ การให้อาหารสัตว์นี้
ตามปกติก็ให้เข้ากับบ้าย แล้วเจ้าหน้าที่ก็มีไ้มาตรวจดูอีกในตอน
กลางวันไปทำหน้าที่อื่นเสีย ต่อไปขอให้หมั่นตรวจอาการกิริยาของสัตว์ว่า
สมบูรณ์หรือป่วยไข้ อาหารกินได้เพียงใด ชอบอาหารชนิดใดมากก็ขอเบิก
มาให้ ไม่ชอบอะไรก็ให้งดเสีย ขอให้คิดว่าสัตว์เหล่านั้นทุกข์ไม่ได้ ขอร้อง
ไม่ได้แสดงความสามารถเองไม่ได้ ปลุกใจให้เกิตรักและเอ็นดูสัตว์เหล่านั้น
พยายามทำให้เป็นงานอดิเรกจะเพลิดเพลินและเป็นกุศลแก่ตัวเองด้วย

การถ่ายภาพ

ช่างภาพเวลาถ่ายรูปหรือภาพยนตร์มักจะมุ่งแต่งงานที่ตนปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลดี จนลืมสิ่งแวดล้อม บางครั้งปรากฏว่ายืนบังหน้าหรือยืนเคียงไหล่พระราชวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ บางทีถ่ายข้ามศีรษะ ข้ามไหล่ และบางทีถึงกับถ่ายข้ามศีรษะพระสงฆ์ ต้องคอยชักเตือนอยู่เสมอ ขอให้ระวังในเรื่องนี้ให้มาก คือก่อนจะถ่ายไม่ใช่แต่จะดูเฉพาะจุดที่จะถ่ายให้ครบตัวเสียก่อนด้วยว่าควรจะเข้าตรงไหน ยืนหรือนั่งตรงไหนจึงจะเหมาะสม

การถวายความปลอดภัย

ในเรื่องการถวายความปลอดภัยเท่าที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ เช่นการตรวจรถไฟพระที่นั่ง และสถานที่ภายนอกที่เสด็จพระราชดำเนิน เมื่อเจ้าหน้าที่ศูนย์รักษาความปลอดภัยพิเศษตรวจแล้ว มอบให้เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังเฝ้าดูแลต่อไป ได้ทูลสมุหราชองครักษ์ทรงทราบด้วยวาจาแล้ว ขอให้เจ้าหน้าที่ศูนย์รักษาความปลอดภัยพิเศษร่วมอยู่ด้วยจนเสด็จพระราชดำเนินถึง เพราะเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังมีหน้าที่เฉพาะการปฏิบัติถวายไม่มีเครื่องมือสำหรับตรวจสอบ ในเรื่องนี้ผู้อำนวยการกองมหาดเล็กเป็นผู้แทนของสำนักพระราชวังร่วมอยู่ด้วยแล้ว เมื่อได้ตกลงในหลักการและวิธีการอย่างไรให้ปฏิบัติโดยเคร่งครัดและระมัดระวังเป็นพิเศษ

อนึ่ง ในการให้เจ้าหน้าที่ศูนย์รักษาความปลอดภัยพิเศษเข้าตรวจในที่รโหฐานนั้น ได้ทูลตกลงกับสมุหราชองครักษ์แล้วว่าอนุญาตให้เข้าตรวจได้เฉพาะหัวหน้าผู้ถือบัตรอนุญาตผ่านเข้าสวนจิตรลดาแบบ ๑. กับผู้ติดตามไม่เกิน ๒ คนเท่านั้น ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบทางปฏิบัติไว้เสียด้วย

การเข้าพระบรมวงศานุวงศ์

ในงานพระราชพิธี หรือแม้แต่การลาลองเมื่อจะเข้าเฝ้าพระบรมวงศานุวงศ์ เช่นมิกิจที่จะต้องไปกราบทูล หรือเชิญพระรাকกระแสรับส่งไปให้ทรงทราบ จะต้องเข้าเฝ้าโดยอาการกิริยาที่เรียบร้อย นอบน้อม โดยเฉพาะเข้าเฝ้าพระบรมวงศ์ ควรกราบ แล้วหมอบกราบทูลข้อความ หรือหมอบรับรับส่ง เมื่อจะกลับจากเฝ้าก็กราบอีกครั้งหนึ่ง

การประสานราชการ

โดยที่สำนักพระราชวังและสำนักราชเลขาธิการเป็นส่วนราชการในพระองค์ด้วยกัน และราชการก็สัมพันธ์กันอยู่มาก ตลอดจนชื่อตำแหน่งก็คล้ายคลึงกันมาก ทำให้บุคคลภายนอกเข้าใจสับสน จึงปรากฏบ่อยๆ ว่า ราชการบางเรื่องซึ่งควรจะส่งไปสำนักราชเลขาธิการ แต่ส่งมาทางสำนักพระราชวัง ในกรณีเช่นนี้ สำนักพระราชวังควรนำเรื่องไปหาหรือสำนักราชเลขาธิการ ว่าควรจะดำเนินการอย่างไรเป็นการภายในเสียก่อน ดีกว่าจะดำเนินการเสียเองหรือแย่งเรื่องส่งไปสำนักราชเลขาธิการทันที ซึ่งอาจจะเป็นการก้าวก่ายหน้าที่หรือสั่งงานหรือขัดความรับผิดชอบไป โดยเฉพาะราชเลขาธิการองค์นี้ ท่านเป็นผู้ใหญ่สมบูรณ์ด้วยวิญญูและคุณวิญญู สมควรจะถวายเกียรติท่าน

เบ็ดเตล็ด

ในงานพระราชพิธีก็ดี หรือตามเสด็จพระราชดำเนินไปในงานใดๆ ก็ดี ขอให้ผู้บังคับบัญชาเฝ้าสังเกตผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติหน้าที่ หรือในอิริยาบถนั่งยืนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยสำรวม โดยเฉพาะงานศพ

ซึ่งเป็นงานเศร้า ห้ามคุย ห้ามหัวเราะ จะพูดกันก็เฉพาะงานในหน้าที่ ให้ทุกคนอ่านหนังสือกิริยามารยาทและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติตน

อรรถาธิบายในหน้าที่ของสำนักพระราชวังนั้นกว้างขวางและละเอียดมากที่ข้าพเจ้านำมาเตือน ทำเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นนี้เป็นบางส่วนของที่นึกออกแต่ยังมีอีกมากมาย ปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งไม่สามารถนำมาเขียนไว้ให้ครบถ้วน เป็นเรื่องของพวกเรา โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชา ควรสังเกตกันคิดและปรับปรุงให้เรียบร้อยเหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น และคำเตือนของข้าพเจ้าเหล่านี้แม้ว่าจะได้ปฏิบัติกันก็อยู่แล้ว ก็ขอให้ถือว่าเป็นคำเตือนของข้าพเจ้า ซึ่งมีความห่วงใยในราชการในราชสำนักอยู่เสมอ คำเตือนของข้าพเจ้านี้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการใด ก็ขอให้ผู้บังคับบัญชารับไปพิจารณาและตักเตือนให้ข้าราชการผู้มีหน้าที่ได้สั่งวรและยึดถือเป็นระเบียบปฏิบัติโดยเคร่งครัด ซึ่งเชื่อว่าจะคงเป็นประโยชน์ต่อราชการในราชสำนักบ้างไม่มากนักน้อย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต.

พลตรี ทวีศักดิ์

(หม่อมท้าววงศ์ถวัลย์ศักดิ์)

เลขาธิการพระราชวัง

๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๔

